

Paula Manninen

"JOKAINEN IHMINEN ON SAMANARVOINEN"

Erilaisuuden ymmärtäminen Elävässä kirjastossa

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminta ja nuorisotyö

Marraskuu 2010

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Opinnäytetyön päivämäärä 23.11.2010
Tekijä(t) Paula Manninen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminta ja nuorisotyö	
Nimeke ”Jokainen ihminen on samanarvoinen” - Erilaisuuden ymmärtäminen Elävässä kirjastossa		
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia sitä, pääseekö Elävä kirjasto sille asetettuihin tavoitteisiin, eli lisääkö se erilaisuuden ymmärtämistä. Elävä kirjasto on tapahtuma, jossa paperisten kirjojen sijaan lainataan oikea ihminen. Nämä elävät kirjat edustavat usein erilaisia ryhmiä, joita kohtaan ihmisillä saat- ta olla stereotypioita tai ennakkoluuloja. Elävän kirjan kanssa lainaaja saa keskustella ja kysellä erilaisista asioista, joita ei ehkä muuten ole uskaltanut kysyä. Elävän kirjaston tarkoituksena on näin lisätä vuoro- puhelua erilaisten ryhmien välille ja lisätä yhdenvertaisuutta sekä edistää esimerkiksi erilaisten kulttuuri- en kohtaamista.</p> <p>Elävään kirjastoon liittyy paljon erilaisia käsitteitä, jotka ovat osittain päällekkäisiä ja jännitteisiä keske- nään. Opinnäytetyön teoriaosuudessa pureudutaan näihin käsitteisiin, joita ovat muun muassa suvaitse- vaisuus, yhdenvertaisuus sekä kulttuurienvälinen kasvatusta. Lisäksi teoriaosuudessa käsitellään asentei- den muodostumista sekä oppimista erilaisissa ympäristöissä.</p> <p>Työn toiminnallisessa osuudessa suunniteltiin ja järjestettiin Mikkelissä keväällä 2010 Elävä kirjasto, jonka yhteydessä kerättiin palautteet niin lukijoilta, eläviltä kirjoilta kuin järjestäjiltäkin. Lukijoina tässä Elävässä kirjastossa olivat kutsutut mikkeliläisten yläkoulujen sekä toisen asteen oppilaitosten opiskelijat sekä muuten paikalle saapuneet lainaajat.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksissa pohditaan, muuttuvatko lainaajien asenteet elävän kirjan lainaamisen myötä. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että suurin osa sekä lukijoista että kirjoista on sitä mieltä, että lainaajien asenteet erilaisia ihmisiä kohtaan muuttuvat positiivisemmiksi Elävä kirjasto- menetelmän avulla. Mene- telmän avulla on mahdollista vaikuttaa ihmisten asenteisiin.</p>		
Asiasanat (avainsanat) Elävä kirjasto, asenteet, yhdenvertaisuus, samanarvoisuus, erilaisuus, suvaitsevaisuuskasvatusta, kulttuuri- rienvälinen kasvatusta, oppiminen		
Sivumäärä 55 s. + liit. 4 s.	Kieli suomi	URN URN:NBN:fi:mamk- opinn201084124
Huomautus (huomautukset liitteistä)		
Ohjaavan opettajan nimi Katri Schadewitz	Opinnäytetyön toimeksiantaja Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis 23.11.2010
Author(s) Paula Manninen	Degree programme and option Civic Activities and Youth Work	
Name of the bachelor's thesis "Everybody is equal" - Understanding differences with Human Library		
Abstract The purpose of this bachelor's thesis is to study if Human Library (also Living Library) can reach the goals that are being set for it. That is, if Human Library increases understanding of differences. In Living Library a person can loan a human being instead of an ordinary book. These living books usually are people from different groups that often are the targets of stereotypes or prejudices. The living book and the reader can then discuss and ask questions that they might not otherwise ever ask. The goal of Human Library is to have more dialogue between different groups, to increase equality and the encounter of, for example, different cultures. There are a number of concepts relating to Human Library that are partially linked and therefore have some tension between them. The theory part of this bachelor's thesis explains concepts such as tolerance, equality and intercultural education. In addition, how attitudes develop and how one can learn in different environments is also discussed. A Human Library was planned and organised in Mikkeli during the spring of 2010. In the course of this event feedback was collected from the readers, the books and also the organisers. The readers of this Human Library in question were invited students of secondary schools and secondary education in Mikkeli and also other visitors. This bachelor's thesis discusses if the readers' attitudes towards different people change after loaning a living book. As the results of this study show, most loaners and books alike think that the loaners' attitudes towards different people become more positive. With this method it is possible to have an effect on people's attitudes.		
Subject headings, (keywords) Human library, Living library, attitudes, equality, difference, tolerance education, intercultural education, learning		
Pages 55 pgs. + app. 4 pgs.	Language Finnish	URN URN:NBN:fi:mamk-opinn201084124
Remarks, notes on appendices (This section is currently empty)		
Tutor Katri Schadewitz	Bachelor's thesis assigned by Finnish Youth Co-Operation- Allianssi ry	

SISÄLTÖ

ALUKSI	1
1 ELÄVÄ KIRJASTO - KASVATTAMISTA SAMANARVOISUUTEEN	3
1.1 Elävän kirjaston historia ja ihmisoikeudet	3
1.2 Elävä kirjasto vakiintuu ja leviää	4
2 KÄSITTEITÄ, ASEENTEITA JA OPPIMISTA.....	7
2.1 Suvaitsevaisuus käsitteenä.....	7
2.2 Suvaitsevaisuuskasvatus vs. kulttuurienvälinen kasvatus	9
2.3 Kasvatuksen taustalla vaikuttavia oppimiskäsityksiä	11
2.4 Yhdenvertaisuus, vähemmistöryhmät ja erilaisuus.....	14
2.5 Asenteet ja niihin vaikuttaminen	16
2.6 Erilaisuuden ymmärtämisen merkitys - suomalainen asenneilmasto	17
2.7 Oppiminen eri tilanteissa.....	21
3 MIKKELIN ELÄVÄ KIRJASTO ALUSTA LOPPUUN.....	24
3.1 Elävän kirjaston suunnittelu ja toteuttaminen.....	24
3.2 Kirjat ja lainaukset	26
3.3 Palautteen kerääminen ja käsitteleminen.....	27
3.4 Palautteenantajista.....	29
3.5 Tutkijana Elävässä kirjastossa	29
4 LUKIJOIDEN PALAUTTEET	31
4.1 Omat ajatukset, asenteet ja oppiminen	31
4.2 Elävän kirjan lainaamista suositellaan	34
4.3 Vaikutukset ajatuksiin ja asenteisiin	35
4.4 Asenteiden muuttuminen - tapahtuiko sitä?	37
4.5 Lukijoiden lainauksen jälkeiset ajatukset	40
5 ELÄVIEN KIRJOJEN JA JÄRJESTÄJIEN PALAUTTEET	43
5.1 Lainauksen hyöty kirjoille	43
5.2 Lisääkö Elävä kirjasto ymmärrystä erilaisuudesta?	44
5.3 Lukijoiden ajatusten muutos kirjojen mielestä	45
5.4 Järjestäjien arviointia projektista sekä kehittämisajatuksia	47
5.5 Kritiikkiä lomakkeista ja muusta	49
6 LOPUKSI	51

LÄHTEET 53

LIITTEET

1 Palautelomake

2 Kirjojen palautelomake

ALUKSI

Kuulin ensimmäisen kerran Elävä kirjasto -menetelmästä vieraillessamme opiskeluryhmän kanssa Allianssi-talolla Helsingissä syksyllä 2009. Innostuin suunnattomasti ideasta, mutta tuolloin minulla oli jo opinnäytetyön aihe. Olisin kuitenkin paljon mieluummin ollut mukana järjestämässä Elävää kirjastoa ja kirjoittanut siitä kuin silloisesta aiheestani. En kuitenkaan halunnut perua tehtyä lupausta. Sitten sain viestin, jossa kerrottiin, että en pystyisi tekemään aiottua työtä opinnäytetyönantajalle. Minulla ei ollut hankaluutta päättää toista aihetta opinnäytetyölleni. Valitsin Elävän kirjaston aiheekseni, ja olen ollut hyvin tyytyväinen päätökseeni. Koko prosessi suunnittelusta tutkimuksen kirjoittamiseen on ollut erittäin mielenkiintoinen, ja vaikka prosessi on ollut pitkä, se ei kertaakaan ole tuntunut puurtamiselta.

Eläviä kirjastoja on järjestetty Suomessa vasta muutamien vuosien ajan, ja menetelmä saattaa olla vielä joillekin tuntematon. Elävä kirjasto toimii kuten tavallinenkin kirjasto, mutta paperisten kirjojen sijaan lainattavaksi saa oikean ihmisen. Elävän kirjan voi lainata keskustelua varten, minkä jälkeen kirja palautetaan takaisin ”hyllylle”. Elävät kirjat edustavat usein ryhmiä, jotka saattavat jostain syystä olla ennakkoluulojen, stereotyyppien tai syrjinnän kohteena, kuten esimerkiksi homo tai lesbo. Elävän kirjaston tavoitteena on lisätä eri ryhmien välistä vuoropuhelua ja näin kartuttaa ymmärrystä erilaisuudesta. Lainaaja voi itse keskustella ja kysellä kirjalta asioita, joita ei ehkä muuten uskaltaisi tuntemattomalta ihmiseltä kysyä.

Opinnäytetyössäni kerron ensin Elävän kirjaston ideasta sekä sen kymmenvuotisesta historiasta. Lisäksi avaan käsitteitä, jotka liittyvät läheisesti menetelmään. Käytetyissä käsitteissä on jännitteitä, ja eri tahot käyttävät hieman eri käsitteitä puhuttaessa samasta asiasta. Enää ei mielellään puhuta suvaitsevaisuudesta siihen sisältyvän valtaasetelman vuoksi, mutta käsitteen historian tietäminen on tärkeää, jotta ymmärtäisi käsitteen sisällön muutoksen.

Tämä jälkeen esittelen tutkimustuloksia suomalaisten asenteista, minkä avulla voidaan perustella Elävän kirjaston tarpeellisuutta tämän päivän Suomessa. Lisäksi kirjoitan asenteista, niiden muodostumisesta sekä oppimisesta.

Järjestin keväällä 2010 Elävän kirjaston Mikkelissä yhdessä kansalaistoiminnan ja nuorisotyön ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kanssa. Tätä prosessia esittelen opinnäytetyössäni. Elävän kirjaston suunnittelu ja toteuttaminen oli mielenkiintoista, haastavaa ja oli kokemuksena ainutlaatuinen.

Opinnäytetyössäni tutkin, pääseekö Elävä kirjasto tavoitteisiinsa, eli lisääkö menetelmä ymmärrystä erilaisuudesta. Lukijoilta muun muassa kysyttiin, miten Elävä kirjasto vaikutti heidän asenteisiin sekä ajatuksiin erilaisia ihmisiä kohtaan. Heiltä kysyttiin ajatuksia lainauksen jälkeen ja oppimiskokemuksia. Ryhmittelin ja nimesin vastaukset sen mukaan, mitä eniten vastattiin. Lukijat vastasivat lisäksi asennemittariin, jossa kysyttiin, lisääntyykö erilaisuuden ymmärtäminen elävän kirjan lainauksen myötä. Keräsin palautetta Elävässä kirjastossa vierailleilta lukijoilta ja itse kirjoilta. Lisäksi kävin palautekeskustelun tapahtuman järjestäjien eli kansalaistoiminnan ja nuorisotyön opiskelijoiden kanssa. Vertailen myös tutkimukseni tuloksia aiemmin Elävästä kirjastosta tehtyjen tutkimusten tuloksiin.

Vaikka olen itse kuinka innostunut aiheesta, koetin etsiä myös jotain rakentavaa kritiikkiä sekä kehitettävää Elävästä kirjastosta. Joitain kehittämisehdotuksia seuraavaa tapahtumaa varten löytyikin. Lukijoilta ja eläviltä kirjoilta saadut palautteet olivat kuitenkin pääsääntöisesti erittäin positiivisia ja he olivat innostuneet menetelmästä. Toivon, että Eläviä kirjastoja järjestetään myös jatkossa siitä saatujen positiivisten kokemusten vuoksi.

1 ELÄVÄ KIRJASTO - KASVATTAMISTA SAMANARVOISUUTEEN

1.1 Elävän kirjaston historia ja ihmisoikeudet

Elävän kirjaston idea pohjaa ihmisoikeuksille, sille ajatukselle, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia. Sen tavoitteena on rakentaa vuorovaikutusta ja mahdollistaa kohtaamisia sellaisten ihmisten välille, jotka eivät normaalisti tapaisi. (Abergel, Rothemund, Titley & Wootsch 2005, 9.)

Elävän kirjaston Järjestäjän käsikirjan mukaan (mts. 9, 13) idean Elävästä kirjastosta saivat tanskalaiset nuoret, ja ensimmäinen tapahtuma järjestettiin vuonna 2000 Tanskassa Roskilden festivaaleilla. Sen järjesti nuorten kansalaisjärjestö Foreningen Stop Volden, ja heidän tavoitteenaan oli opettaa nuorisoa ehkäisemään nuorten parissa tapahtuvaa väkivaltaa. Tanskasta Elävä kirjasto on levinnyt muihin Pohjoismaihin ja Eurooppaan. Suuri osa ensimmäisistä tapahtumista järjestettiin erilaisten festivaalien yhteydessä, sillä Elävä kirjasto sopii hyvin järjestettäväksi sellaisessa tilaisuudessa, jossa on suuri määrä osallistujia.

Abergelin ym. (2005, 9) mukaan Elävä kirjasto ei eroa tavallisesta kirjastosta muuten kuin siten, että kirjojen paikalla ovat oikeat ihmiset, joiden kanssa lainaajalla on mahdollisuus käydä vuoropuhelua. Lukija voi lainata haluamansa ”kirjan” sovitukseksi ajaksi ja sen jälkeen palauttaa hänet muiden lainattavaksi. Kirjat ovat yleensä ihmisiä sellaisista ryhmistä, jotka saattavat olla stereotyyppien, ennakkoluulojen tai jopa syrjinnän kohteena. Esimerkkejä erilaisista kirjoista voivat olla homoseksuaali, maahanmuuttaja, poliisi tai kasvissyöjä. Lainaja voi puhua omista mahdollisista ennakkoluuloistaan ja asenteistaan suoraan kohteen kanssa turvallisessa ympäristössä. Lainauksen aikana lainaja voi myös kysyä kirjalta jotain ja vastata itse kirjan esittämiin kysymyksiin. Näin niin kirja kuin lainaajakin voi oppia lisää itsestään ja ajattelutavoistaan. Tämä menetelmä on oivallinen lisäämään kohtaamisia eri kulttuurien ja maailmankatsomusten välillä, kuten myös sellaisten henkilöiden kohtaamista, joilla jo syntyessään on jokin sellainen ominaisuus, joka erottaa heidät muista.

Elävä kirjasto ajaa ihmisten oikeuksia – kaikilla ihmisillä on oikeus olla olemassa ja elossa. Jokaisen ihmisen elämä on sinällään arvokas, ja tätä ideaa Elävä kirjasto pyrkii edistämään. Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan niitä yhtäläisiä oikeuksia, jotka kuuluvat

kaikille ihmisille (Scheinin 1998, 6). Ihmisoikeudet on vanha käsite, ja se pohjautuu moraaliin ja filosofiaan, ei niinkään oikeustieteeseen. Kansainvälinen käännekohta ihmisoikeuksien suojelussa tapahtui vuonna 1948, kun Yhdistyneiden kansakuntien kokouksessa hyväksyttiin ihmisoikeusjulistus (mts. 6). Yhdenvertaisuus on vahvasti esillä ihmisoikeusjulistuksessa, ja sitä sanomaa Elävä kirjasto pyrkii välittämään lainaajilleen. Kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia, eikä ketään saisi pitää mistään syystä alempiarvoisena tai syrjiä.

Syrjintää on sellainen erottelu, joka kohdistuu jollakin tavalla samassa asemassa oleviin ja jolle ei ole esitettävissä hyväksyttävää tarkoitusta. Syrjintä on siis ihmisoikeusrikkomus. Toisin sanoin syrjinnäksi määritellään sellainen erottelu, joka perustuu ihmisten välisiin eroihin ja joka ei ole hyväksyttävää. (Scheinin 1998, 18 - 20.) Elävän kirjaston avulla pystytään nostamaan tietoisuutta ihmisten välisistä eroista. Kun kohtaaminen on henkilökohtainen ja turvallisessa ympäristössä järjestetty ja siitä jää hyvä kokemus, se saattaa muuttaa henkilön käsityksiä jotakin ihmisryhmää kohtaan. Ennakkoluulot ja käyttäytyminen eli syrjintä saattavat vähentyä. Koska Suomessa on verrattain vähän vähemmistöjä ja niitä saattaa kohdata arkielämässä melko harvoin, Elävä kirjasto on hyvä väylä tavata esimerkiksi maahanmuuttajia, joiden kanssa ei ehkä tavallisesti keskustelisi.

1.2 Elävä kirjasto vakiintuu ja leviää

Yksi ensimmäisten järjestäjien huolista oli se, käsittäisivätkö ihmiset Elävän kirjaston idean. Heidä mietitytti se, haluaisiko yleisö haastaa ennakkoluulonsa ja tulla lainaamaan kirjaa. Heidän huolensa oli turhaa, sillä jo ennen kuin lainaajia ehti tulla kirjastoon, eri kirjat keskustelivat intensiivisesti keskenään hyvässä hengessä. Ronni Abergel, yksi järjestäjistä, ymmärsi menetelmän mahdollisuudet ja alkoi markkinoida Elävää kirjastoa muissa Euroopan maissa. Ensimmäisten kiinnostuneiden yhteisöjen joukossa oli Euroopan neuvosto. Ilman sen sekä Pohjoismaisen ministerineuvoston tukea Elävä kirjasto ei ehkä olisi saavuttanut kansainvälistä näkyvyyttä ja suosiota. (Human library 2010.)

Elävän kirjaston ideologiana on se, että se on ollut ilmainen sen käyttäjille jo ensimmäisestä kerrasta lähtien. Järjestäjien mukaan tämäläisen menetelmän tulee olla maksuton ottaen huomioon tapahtuman tarkoituksen ja mahdollisuudet. Tänä päivänä

Eläviä kirjastoja järjestetäänkin paljon juuri julkisten kirjastopalvelujen nimissä, kuten myös oppilaitoksissa, kirjamesseilla sekä muissa samantapaisissa tilaisuuksissa. (Human library 2010.)

Human library -sivuston (2010) mukaan yksi Elävän kirjaston vahvuuksista on se, että sen järjestämisestä koituvat kulut ovat vähäiset. Eniten kirjaston järjestämiseen tarvitaan aikaa sekä työntekijöitä. Tämän vuoksi menetelmää voidaan käyttää myös siellä, missä järjestämistä varten ei ole paljon varoja. Seurauksena on se, että Elävä kirjasto on levinnyt ympäri Eurooppaa. Tosin ensimmäinen pysyvä Elävä kirjasto on pantu alulle Euroopan sijaan Australiassa, jossa se on osa kolmevuotista projektia. Se järjestetään Lismoren kaupungissa aina kerran kuussa. Australian koordinaattori tekee työtä sen hyväksi, että kirjasto saataisiin vakiinnutettua pysyvästi.

Myös Euroopassa Elävä kirjasto leviää eri maissa sekä tapahtumissa. Vuonna 2003 Elävästä kirjastosta tuli osa Euroopan neuvoston ohjelmaa nimeltä Youth promoting human rights and social cohesion, sillä Roskilden festivaalilla järjestetystä ensimmäisestä Elävästä kirjastosta kiirinyt myönteinen palaute tavoitti Euroopan nuorisokeskuksen johtajan. Elävää kirjastoa alettiin järjestää Unkarissa Sziget-festivaalilla vuosittain vuodesta 2001 alkaen, ja parin vuoden päästä siitä tuli osa kansainvälistä ohjelmaa. Euroopan neuvoston ohjelman ajatuksena on, että pelkästään lainsäädännöllä ei voi puolustaa ihmisoikeuksia. Tärkeää on saada ihmiset ajattelemaan sekä omia että myös toisten ihmisoikeuksia. Tavoitteena on myös selvittää, kuinka tulisi reagoida ihmisarvon loukkauksiin. (Abergel ym. 2005, 10,13,70.)

Suomessa Elävä kirjasto järjestettiin ensimmäistä kertaa vuonna 2006 Helsingissä, missä se järjestettiin osana Euroopan nuorisoneuvoston kampanjaa ”Kaikki erilaisia – kaikki samanarvoisia”. Kirjasto järjestettiin Maailma kylässä -tapahtuman yhteydessä. Kokeiluvaiheen kirjastoa ei ollut laadittu kokonaan vakavasti, sillä kirjoja olivat feministin ja kasvissyöjän lisäksi savolainen sekä ”pohojalaanen jonglööri”. Järjestäjien mukaan Suomen ensimmäinen Elävä kirjasto ylitti odotukset, ja kiinnostus tapahtumaa kohtaan oli suurta tapahtuman loputtuakin. (Alasaari 2006.) Suomessa Elävä kirjasto -työtä koordinoi Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry.

Elävän kirjaston idea on viety myös Internetiin, jossa on ollut kymmenen suomalaista kirjaa luettavana. Tällä hetkellä sivusto ei enää ole käytössä (Rentola 2010). Lukijat

pystyivät lähettämään heille kysymyksiä sähköisesti ja kirjat sitten vastasivat niihin siten, että ne ovat kaikkien luettavissa. Internetsivu on avattu vuonna 2008, Euroopan kulttuurienvälisen vuoropuhelun teemavuonna. (Kysy mitä vaan! 2008.) Internetissä toimivassa Elävässä kirjastossa oli mahdollisuus vierailla minä kellonaikana tahansa riippumatta siitä, missä päin Suomea asuu. Siellä ei vain ole mahdollisuutta aitoon kanssakäymiseen. Toisaalta kysyminen saattaa olla helpompaa, sillä kirjaa ei kohdata kasvotusten vaan Internetin välityksellä.

2 KÄSITTEITÄ, ASEENTEITA JA OPPIMISTA

2.1 Suvaitsevaisuus käsitteenä

Elävän kirjaston tavoitteena on vuoropuhelun lisääminen erilaisten ihmisten välillä. Elävä kirjasto -menetelmästä voidaan havaita suvaitsevaisuuskasvatuksen piirteitä. Sen tavoitteenahan on lisätä ihmisten suvaitsevaisuutta. Nykyään ollaan jo tosin siirtymässä suvaitsevaisuus-käsitteestä muihin ilmaisuihin, sillä sen koetaan olevan vanhanaikainen. Puhutaan kulttuurienvälisestä kasvatuksesta, yhdenvertaisuudesta, erilaisuuden ymmärtämisestä, tasa-arvosta sekä samanarvoisuudesta. Näillä käsitteillä tarkoitetaan osittain myös samoja asioita, ehkä hieman eri näkökulmista.

Seuraavaksi avaan suvaitsevaisuus-käsitteen historiaa sekä vertailen yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia suvaitsevaisuuskasvatuksen ja kulttuurienvälisen kasvatuksen välillä. Onko kyse pohjimmiltaan samasta asiasta eri käsittein? Tähän kysymykseen pyrin vastaamaan seuraavissa luvuissa.

Leena Suurpään mukaan (2005, 43 - 45) käsitteellä suvaitsevaisuus viitataan ihmisen toiminnan takana oleviin arvovalintoihin, ja sillä määritetään henkilön suhtautumista muihin ihmisiin ja yhteisöllisyyteen. Käsite on saavuttanut aseman, jossa se on keskeinen normi määrittäessä hyvää ihmistä. Se on samassa asemassa muiden hyvää ihmistä kuvaavien käsitteiden kanssa, kuten esimerkiksi nykyaikainen, kansainvälinen ja avoin. Käsitteellä on kuitenkin oma historiansa, joka ulottuu pidemmälle kuin viime vuosien monikulttuurisuuskeskustelu, jossa suvaitsevaisuus käsite esiintyy usein.

Latinaksi suvaitsevaisuus on *toleratio*, ja sen lähtökohtana voidaan pitää 1600 – 1700-lukujen eurooppalaisia keskusteluja, joissa muun muassa filosofit ja poliitikot etsivät ratkaisua uskonnollisiin ristiriitoihin, ja suvaitsevaisuuden käsitteestä toivottiin apua. Tuolloin Eurooppa oli herkässä ja jännitteisessä tilassa. Kirkkokunnat eivät olleet opillisessa sovussa keskenään, ja silloin etsittiin vastausta kysymykseen, miten voidaan rakentaa järjestys sisäisen rikkonaisuuden yhteiskuntaan. (Suurpää 2005, 45.) Esimerkiksi jos valtakirkko oli protestanttinen, oltiin yksimielisiä siitä, että maassa ei voitu suvaita katolista vähemmistöä ja päinvastoin poliittisten riskien vuoksi (Ihalainen 2003, 164).

Suurpää kirjoittaa (2005, 46), että suvaitsevaisuuden historiallisen perustan voi tiivistää kolmeen periaatteeseen: yhteiskunnallisen järjestyksen elementtiin, puolueettoman valtion ja autonomisen yksilön ajatukseen sekä sosiaalisia siteitä ja ihmissuhteita määrittävään arvoon. Historialliseen ajatukseen suvaitsevaisuudesta sisältyy tavoite etäisyyden otosta. Henkilö on suvaitsevainen silloin, kun häiritsee toisen elämää mahdollisimman vähän. Suvaitsevaisuutta ei kuitenkaan pidä sekoittaa välinpitämättömyyteen, sillä siitä ei ole kyse.

Kun verrataan suvaitsevaisuuden historiaa ja perustaa nykypäivään, näyttäisi siltä, että perusajatukset ovat säilyneet samanlaisina tähän päivään saakka. Yhteisyyden rakentaminen moninaistuvassa yhteiskunnassa on ongelma, johon yhä yritetään etsiä ratkaisua suvaitsevaisuuden avulla. (Suurpää 2005, 47.) Toisaalta Ihalainen (2003, 160 - 161) on artikkelissaan sitä mieltä, että suvaitsevaisuus-käsitteen merkitykset ovat muuttuneet neljässäsadassa vuodessa. Hänen mukaansa 1600-luvulla käsite oli merkityksellinen ainoastaan uskonnon alalla. Uskonnonvapaus ja suvaitsevaisuus tarkoittivat silloin käytännössä samaa asiaa, eli että ihmisellä oli oikeus olla valtauskonnosta poikkeavia käsityksiä, kunhan ne eivät loukanneet kristinuskon perustotuuksia.

Perusteita suvaitsevaisuudelle syntyi myös käytännönläheisimmistä lähtökohdista kuin uskonnollisuudesta. Huomattiin, että suvaitsevaisuus hyödyttää kansaa taloudellisesti. Sellaiset valtiot, joissa uskonnolliset vähemmistöt saivat toteuttaa taloudellisia kykyjään, menestyivät kaupallisessa kilpailussa. Aineelliset perustelut alkoivat siis nousta uskonnollisten argumenttien rinnalle. (Ihalainen 2003, 165 - 167.) Näitä perusteluja voisi pohtia siltä kannalta, onko suvaitsevaisuuden motiivi aito, jos sillä tavoitellaan esimerkiksi taloudellista hyötyä. Suvaitsevaisuus-käsitteen idea on muuttunut siitä, mitä se oli lähes neljäsataa vuotta sitten.

Nykyään suvaitsevaisuus-käsite koetaan riittämättömäksi. Se asettaa ihmiset Rentolan (2010) mukaan eriarvoiseen asemaan. Kahden ihmisen välistä vuorovaikutusta suvaitsevaisuus kuvaa siten, että toista ihmistä tulisi jostain syystä suvaita ja toinen saa valita, suvaitseeko toisen. Umayya Abu-Hannaa, palestiinalaista maahanmuuttajaa, joka on asunut 28 vuotta Suomessa, on haastateltu Suomessa ilmestyvään englanninkieliseen lehteen SixDegrees (Koskinen 2009, 10), jossa hän toteaa suvaitsevaisuus-käsitteen riittämättömyyden. Jos henkilön pitää suvaita jotakuta, suvaitsemisen kohde on sen henkilön, joka suvaitsee, alapuolella.

2.2 Suvaitsevaisuuskasvatus vs. kulttuurienvälinen kasvatus

Elävässä kirjastossa voidaan havaita niin suvaitsevaisuuskasvatuksen kuin kulttuurienvälisen kasvatuksen piirteitä. Näitä käsitteitä ja niiden periaatteita avaan lisää tässä luvussa. Suvaitsevaisuus käsitteenä alkaa olla vanhanaikainen, mutta nykyään käytettävät käsitteet pohjaavat sen idealle.

Oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon aktiivista puolustamista rasismia, väkivaltaa ja sotia vastaan kutsutaan Wahlströmin mukaan (1996, 104) suvaitsevaisuudeksi. Hän kirjoittaa, että se on myös välttämätöntä yhteiskunnan olemassaolon kannalta. Wahlström painottaa (mts. 11) lisäksi ihmisten samanlaisuuden ymmärtämisen tärkeyttä; hänen mielestään ”olemme olleet liikaa sidoksissa erilaisuuden huomaamiseen ja ulkonaisten erojen tarkkailemiseen.” Elävän kirjaston idea - ihmisten samanarvoisuus - on malliesimerkki suvaitsevaisuuden täytäntöönpanosta.

Voi tosin miettiä, onko suvaitsevaisuus oikea käsite tässä yhteydessä. Aivan yhtä hyvin voisi puhua erilaisuuden ymmärtämisestä. Suvaitsevaisuus käsitteenä antaa sellaisen vaikutelman, kuten aiemmin jo mainittiinkin, että muita ihmisiä tulisi jotenkin sietää ja suvaita, aivan kuin he olisivat jotenkin alempiarvoisia. "Suvaitsevaisuuteen liittyy armollisuuden ja vapaaehtoisuuden käsite – ihminen voi suvaita, jos haluaa; tasa-arvoa ja kahden ihmisen välistä kunnioitusta se ei vielä takaa. Ihmisoikeudet ja oikeus syrjimättömyyteen kuuluvat kaikille. " (Rentola 2010.)

Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry (2000, 29 - 30) käyttää käsitettä kulttuurienvälinen kasvatus, kun puhutaan erilaisten ihmisten kohtaamisesta. Kulttuurienvälisyys käsitteenä eroaa monikulttuurisuuden käsitteestä. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa eri kulttuurit tai ryhmät eivät välttämättä ole tekemisissä toistensa kanssa. Sitä vastoin kulttuurienvälisessä yhteiskunnassa erilaiset kulttuuriset, kansalliset tai muut ryhmät, jotka asuvat samalla alueella, ovat keskenään avoimessa vuorovaikutuksessa. Sen lisäksi erilaiset ryhmät tunnustavat toistensa arvon sekä elämäntavan. Kulttuurienvälisyys on siten prosessi, ei lopputulos tai päämäärä itsessään. Kulttuurienvälisen kasvatuksen tavoitteena on edistää vuorovaikutusta ja -puhelua erilaisten yhteisöjen ja ryhmien välillä (mts. 46).

”Suvaitsevaisuus on aktiivista tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden puolustamis-
ta rasismia, sotia ja väkivaltaa vastaan”. Tämä suvaitsevaisuuden idea on yksi suvait-
sevaisuuskasvatuksen lähtökohdista. Suvaitsevaisuuteen kasvattamisessa on kolme
keskeistä tekijää, joihin kasvatuksessa pyritään kiinnittämään huomiota. Niitä ovat
myötäelämisen kyky, huoli koko ihmiskunnasta sekä yhteistoiminnasta, tasavertaisuu-
desta ja ystävydestä koettu ilo. Suvaitsevaisuuskasvatuksen tavoite on vaativa. Ta-
voitteena on kehittää ihmisen kykyä saavuttaa hyväksyvä ja kunnioittava asenne myös
siihen, mikä on erilaista. Myönteisen suhtautumisen tulisi ulottua erilaisiin ryhmiin ja
sellaisten ryhmien jäseniin, jotka eivät kuulu omaan lähiryhmään. (Wahlström 1996,
104 - 105.) Ihmisen tulisi siis kyetä arvostamaan ja kunnioittamaan myös sitä, mikä on
erilaista. Elävä kirjasto on hyvä esimerkki tällaisesta menetelmästä. Siinä kirjojen lai-
naajat kohtaavat erilaisia ihmisiä, ja toivottavasti huomaavat keskustelun jälkeen suh-
tautuvansa erilaisiin ihmisiin hyväksyvämmiin.

Kulttuurienvälisen kasvatuksen tavoitteena on yhteiskunta, jossa kaikki voisivat elää
tasa-arvoisissa olosuhteissa riippumatta siitä, millaiseen sosiaaliseen ryhmään yksilö
kuuluu. Tällaisen yhteiskunnan rakentamiseen tarvitaan voimavarat niin sosiaaliselta,
taloudelliselta kuin poliittiseltakin puolelta. Kasvatuksella on tärkeä rooli aidosti kult-
tuurienvälisen yhteiskunnan saavuttamiseksi. Päämääränä kulttuurienvälisessä kasva-
tuksessa on edistää vastavuoroista vuorovaikutusta niin eri yhteisöjen kuin enemmis-
töjen ja vähemmistöjen välillä. Kansalaisuuteen oppiminen, jossa korostetaan suvait-
sevaisuutta, solidaarisuutta, vastuuntuntoa sekä kunnioitusta ja rohkeutta voidaan näh-
dä kulttuurienvälisen kasvatuksen yläkäsitteenä. (Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi
ry 2000; 46, 59.) Kulttuurienvälisen kasvatuksen tavoitteena on siis saavuttaa ihmisten
yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisuus eri sosiaalisten ryhmien eroista huolimatta.

Suvaitsevaisuuskasvatuksen ja kulttuurienvälisen kasvatuksen päämäärissä toistuu sa-
na tasa-arvoisuus. Ihmisten ja erilaisten yhteisöjen tulisi olla tasa-arvoisia riippumatta
sistä, sattuvatko he kuulumaan enemmistöön vai vähemmistöön yhteiskunnassa. Ta-
voitteet ovat siis ainakin osittain samankaltaiset. Toisaalta näiden kahden kasvatustä-
kökulman painotukset osittain eroavat. Suvaitsevaisuuskasvatus ”taistelee” rasismia ja
syrjintää vastaan, kun taas kulttuurienvälinen kasvatus pyrkii lisäämään vuorovaiku-
tusta erilaisten ryhmien välillä. (Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry 2000, 46;
Wahlström 1996, 104 - 105.) Tämän vuoksi ehkä suvaitsevaisuus koetaan käsitteenä
vanhanaikaiseksi, sillä vaikka syrjintää ei tulisi hyväksyä, nykyään puhutaan luulta-

vasti mieluummin vuorovaikutuksen lisäämisestä eri ryhmien välillä. Periaatteessa tarkoitetaan samaa asiaa, se on vain puettu ”nykyaikaisempaan” muotoon. Suvaitsevaisuus-käsite on mielestäni hieman negatiivinen, ehkä myös sen vuoksi sen käyttämisestä ollaan siirtymässä pois.

Lähtökohtaisena ihmiskuvana suvaitsevaisuuskasvatukselle on Wahlströmin mukaan (1996, 106 - 107) ekohumanistinen ihmiskuva. Sen näkemyksenä on, että ihminen on vastuullinen olento, joka jatkuvasti oppii, kehittyy sekä kasvaa henkisesti. Ihmiskuvan mukaan ihmisen vastuullisuus ulottuu oman lähipiirin ulkopuolelle, toisten ihmisten auttamiseen sekä luonnon suojelemiseen. Ihmisten oikeuksien kunnioittaminen on suvaitsevaisuuskasvatuksen pääajatuksena. Sellaiset teot, jotka loukkaavat tai polkevat ihmisten tai luonnon oikeuksia, eivät ole suvaitsevaisuuskasvatuksen mukaan hyväksyttäviä. Ihminen on moraalinen olento, jolla on kyky huomata tekojensa seuraukset. Ihminen osaa myös kysyä, mitä teen ja miksi. Suvaitsevaisuuskasvatuksen tärkeänä päämääränä onkin opettaa tekojen seurausten pohtimista.

Suvaitsevaisuuskasvatus käsitteenä alkaa siis olla vanhanaikainen. Sen idea on luultavasti ollut kulttuurienvälisen kasvatuksen taustalla. Ei voi mielestäni perustellusti väittää toisen käsitteen olevan toista parempi, ne ovat saman asian eri puolet ja sijoittuvat historiallisesti eri aikoihin. Suvaitsevaisuuskasvatus on tavallaan ollut kulttuurienvälisen kasvatuksen edeltäjänä. Tänä päivänä puhutaan kuitenkin mieluummin vaikkapa yhdenvertaisuuskasvatuksesta kuin suvaitsevaisuuskasvatuksesta. Sen vuoksi asiat ja käsitteet saattaa tuntua sekavilta, koska eri tahot käyttävät eri käsitteitä, vaikka puhuvatkin samasta asiasta. Seuraavaksi pureudun tarkemmin käsitteeseen yhdenvertaisuus sekä Elävässä kirjastossa mukana olleiden vähemmistöryhmien mahdollisesti kohtaamiin ongelmiin.

2.3 Kasvatuksen taustalla vaikuttavia oppimiskäsityksiä

Seuraavaksi esittelen lyhyesti niitä oppimiskäsityksiä, joita löytyy sellaisen kasvatussuuntauksen taustalta, jota Elävä kirjasto edustaa. Tässä yhteydessä käytän kirjoista löytyviä käsitteitä suvaitsevaisuuskasvatus sekä kulttuurienvälisen kasvatusta. Oppimiskäsitykset on hyvä tietää, jotta ymmärtäisi paremmin tämänsuuntaisen kasvatuksen luonnetta.

Keskeisiä oppimisenäkemyksiä suvaitsevaisuuskasvatuksen kannalta ovat uudistava oppiminen sekä kokemuksellinen oppiminen. Tunnusmerkkejä uudistavalle oppimiselle ovat ennakointi ja osallistuminen. Ennakointi tarkoittaa nykyisyyden arvioimista sekä tulevaisuuden eri vaihtoehtojen ennakoimista. Osallistuminen taas tarkoittaa tässä yhteydessä osallistumista niin päätöksentekoon, yhteistyöhön sekä ihmisten väliin vuorovaikutukseen. Osallistumisen ja ennakkoinnin onnistuminen edellyttävät ongelmakeskeisiä opetusmenetelmiä, joissa ideana on se, että opetus lähtee liikkeelle opiskelijoita kiinnostavista aiheista sekä heidän kokemistaan ongelmista. Tällöin opiskelija motivoituu hankkimaan tietoa sekä aktivoituu. Ongelmakeskeisillä opetusmenetelmillä on saatu hyviä oppimistuloksia. Uudistavassa oppimisessä taas keskitytään tulkintoihin sekä merkityksiin. Ihmiset muodostavat kaikista kokemuksistaan merkityksiä, mikä tarkoittaa samalla sitä, että kokemus on ymmärretty. Myöhemmin kokemusta käytetään päätöksenteon pohjana, jolloin tapahtuma muuttuu oppimiseksi. (Wahlström 1996, 108.)

Kulttuurienvälinen kasvatuksen lähtökohtana on osallistuva oppiminen sekä ryhmätyöskentely. Osallistumisen näkökulma tarkoittaa sitä, että nuoria ei tulisi nähdä niinkään kasvatuksen kohteena vaan sen mahdollisuutena, voimavarana. Kulttuurienvälinen kasvatusta pohjaa siihen, että nuoria rohkaistaan ottamaan vastuu omista teoistaan. Ryhmätyöskentelyssä voidaan saavuttaa syvää ymmärrystä sekä kokemusta ja asenteiden, tietojen ja taitojen hallintaa. Myös sosiaalinen vaikutus taataan ryhmätyöskentelyn avulla. (Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry 2000, 59 - 60.)

Suvaitsevaisuuskasvatus on jatkuvaa muuttumista, erilaisten kokemusten pohdintaa sekä reflektion kehittämistä. Wahlström tiivistää (1996, 112 - 113) suvaitsevaisuuskasvatuksen periaatteet muutamiin pääkohtiin (luettelo 1):

Väriin mielikuvien purkaminen on tärkeää.
Eri ryhmien välillä olevaan samankaltaisuuteen tulisi kiinnittää huomiota.
Asioita tulisi ohjata näkemään toisen näkökulmasta.
Ihmistä tulisi arvioida ihmisenä ulkoisten tekijöiden sijaan.
Keskustelulle tulisi luoda avoin ja turvallinen ilmapiiri
Tulisi ohjata tiedostamaan omat ennakkoluulonsa ja pohtimaan niiden syitä.
Eri kulttuureista tulisi tarjota asiallista tietoa.

Eri kulttuureja voi verrata toisiinsa.
Tulisi puuttua huomautuksiin, jotka ovat rasistisia, ennakkoluuloisia tai seksistisiä.
Tulisi auttaa löytämään ongelmien ratkaisuun toisten näkökulma.
Tulisi auttaa luomaan aitoja, tasavertaisia kontakteja toisten kulttuurien edustajiin.
Ohjaa kunnioittamaan kulttuurien välisiä erilaisuuksia.
Anna arvo samanaikaisesti omalle ja muille kulttuureille.
Auta ymmärtämään maailman kansojen riippuvuus toisistaan.

LUETTELO 1. Suvaitsevaisuuskasvatuksen periaatteita Wahlströmin mukaan (1996, 112 - 113).

Kulttuurienvälinen kasvatus rakentuu viiden ”virstanpylvään” varaan. Kasvattajien tehtävänä on helpottaa prosessia välinpitämättömyydestä kriittiseen tiedostamiseen, vaikkei edellisestä olekaan suoraa tietä jälkimmäiseen. Kulttuurienvälisen kasvatuksen viisi periaatetta ovat seuraavat: kuvitella itsensä muiden silmin; ymmärtää maailmaa, jossa elämme; tutustua toisiin todellisuuksiin; kokea erilaisuus myönteisenä voimavarana; suosia myönteisiä asenteita, arvoja ja käyttäytymistä. (Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry 2000, 51.) Suvaitsevaisuuskasvatuksen ja kulttuurienvälisen kasvatuksen periaatteet kertovat hieman eri sanoin samaa viestiä. Kun kulttuurienvälisessä kasvatuksessa suositaan myönteisiä arvoja, asenteita ja käyttäytymistä, suvaitsevaisuuskasvatuksessa pyritään puuttumaan rasistisiin, ennakkoluuloisiin tai seksistisiin huomautuksiin. Voi sanoa, että kulttuurienvälisen kasvatuksen sanamuodot ovat positiivisiksi käännettyjä suvaitsevaisuuskasvatuksen periaatteita.

Ei ole ongelmattomaa kasvattaa ihmistä suvaitsevaisuuteen. Vaikka kouluopetuksen tulisi olla objektiivista faktatietoa, se ei välttämättä aina ole sitä. Objektiivisuus on monesti kyseenalaistettu. Esimerkiksi oppikirjatutkimukset ovat osoittaneet, että koulukasvatus voi olla asenteellista ja ruokkia ennakkoluuloja. Tärkeää kasvattajalle on, että hän tiedostaa omat ennakkoluulonsa ja voi avoimesti keskustella niistä muiden kasvattajien kanssa. (Wahlström 1996, 119 - 121.)

2.4 Yhdenvertaisuus, vähemmistöryhmät ja erilaisuus

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ovat samanarvoisia siitä riippumatta, millaiset heidät henkilökohtaiset ominaisuutensa ovat. Esimerkiksi vaikka henkilöiden sukupuolet, uskonnot, vammaisuudet tai etniset alkuperät olisivat erilaisia, kaikkien tulisi olla yhdenvertaisia. Suomen perustuslaissa on huomioitu ihmisten yhdenvertaisuus - syrjintä on kielletty ja ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Kun ihmisiä kohdellaan samanlaisessa tapauksessa samalla tavalla, puhutaan muodollisesta yhdenvertaisuudesta. Toisaalta, vaikka kohtelu olisikin kaikille samanlaista, yhdenvertaisuus ei välttämättä toteudu, sillä ihmiset ovat lähtökohdiltaan ja mahdollisuuksiltaan erilaisia. Kun nämäkin otetaan huomioon yhdenvertaisessa kohtelussa, voidaan käyttää termiä tosiasiallinen yhdenvertaisuus. Jotta tosiasiallinen yhdenvertaisuus saavutettaisiin, tulisi ottaa huomioon esimerkiksi heikommassa asemassa olevien ryhmien kohtelu. Näiden ryhmien kohdalla tulisi ottaa huomioon niiden erityispiirteet. (Yhdenvertaisuussuunnittelun... 2010, 8 - 10.)

Yhdenvertaisuuden toteutuminen ei ole ongelmaton. Eri vähemmistöryhmät saavat erilaista kohtelua osakseen, ja kohtelu ei aina ole positiivista. Seuraavaksi esittelen joitakin ongelmakohtia, joita järjestämässäni Elävässä kirjastossa mukana olleet vähemmistöryhmien edustajat ovat saattaneet kohdata. Yhdenvertaisuussuunnittelun suositus- ja opastyöryhmä (2010, 11 - 12) on koonnut Ihmisoikeusliiton Syrjintä Suomessa 2008 -julkaisun (Aaltonen, Joronen & Villa 2009) esittelemiä vähemmistöryhmien kohtaamia ongelmia. Elävässä kirjastossa oli lainattavana esimerkiksi romani, ja hänen edustamansa ryhmä on kohdannut muun muassa seuraavanlaisia ongelmia yhdenvertaisuuden toteutumisessa: romaniperheille asetetaan erityisehtoja, kun he vuokraavat asunnon tai heille ei myönnetä asuntoa lainkaan; romanilapsia kiusataan koulussa enemmän kuin muita lapsia ja kaupassa tapahtuvasta varkaudesta syytetään helposti ensimmäisenä romaniasiakasta.

Eri tavoin vammaiset ihmiset eivät ole yhdenvertaisessa asemassa muihin nähden. Esimerkiksi pyörätuolin käyttäjät (joita Mikkelin Elävässä kirjastossa oli kolme) eivät pääse esteellisiin kaappoihin, työpaikkoihin tai luokkahuoneisiin. Elävänä kirjana oli myös yksi näkövammaisen (sokea). Näkövammaiset eivät voi osallistua yliopiston pääsykokeeseen, sillä koe perustuu näkemiseen. Näin näkövammaisen ei pääse koulu-

tukseen, vaikka hänellä opiskeluedellytykset muuten olisikin. (Yhdenvertaisuussuunnittelun... 2010, 11 - 12.)

Mikkelin Elävässä kirjastossa elävinä kirjoina olivat sekä homo että lesbo, kuten myös sateenkaariperheellinen. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt voivat myös saada osakseen kohtelua, joka ei täytä yhdenvertaisuuden määritelmää. Esimerkiksi työnantajat saattavat kieltäytyä palkkaamasta työnhakijaa, joka on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluva. Vähemmistöön kuuluva nuori tai aikuinen voi joutua myös kuuntelemaan loukkaavia vitsejä koulussa tai työpaikalla. Sateenkaariperheellinen ei välttämättä saa samoja palveluita kuin muut perheet. Saniteettitilojen käyttö saattaa olla sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluvalle henkilölle ongelmallista, sillä tilat ovat sukupuolittuneita. (Mt.) Näistä esimerkeistä voi huomata, että ainakaan Suomessa yhdenvertaisuus ei vielä täysin toteudu. Erilaisia ihmisiä ei vielä kohdella täysin yhdenvertaisesti.

Mistä ihmisten erilaisessa kohtelussa ja erilaisuudessa sitten on kysymys? Periaatteesahan kaikki ihmiset ovat erilaisia kuin minä itse. Ihmiset kuitenkin helposti jakavat ihmiset ”meihin” ja ”muihin”(Lehtonen & Löytty 2003, 7). Kuten Lehtonen ja Löytty (mts. 7) toteavat, ”itseän nähden erilaisen erilaisuus voidaan onnistuneesti kohdata vain, jos samalla nähdään, että myös ”me” olemme keskenämme erilaisia.” Suomalaisena voi miettiä, että maailmassa on kuusi miljardia ihmistä, joille me olemme niitä erilaisia. Toisaalta, erilaisuus ei ole erilaisessa ihmisenä valmiina ominaisuutena, vaan se tuotetaan kohdatessa tämä ”erilainen” henkilö. Toisin sanoen siis jokainen määrittelee ihmisten erilaisuuden omasta näkökulmastaan.

Erilaisuuden yhteydessä tulisi pohtia myös sitä, miten muut ajattelevat itsestä. Toiset ihmiset tunnistavat meidät jollakin tietyllä perusteella, eikä tunnistamisen kohde saada pitää siitä leimasta, joka on annettu. Ihmisillä on tapana jakaa muut ihmiset ryhmiin, koska meillä on tarve erottua muista. Omaan ryhmäänsä ihminen lisää luontevasti myönteisiä arvoja, mutta tällöin on vaarana se, että muihin ryhmiin saatetaan yhdistää kielteisiä asioita. Myös etnosentrismi värittää ihmisten maailmankuvaa. Se tarkoittaa sitä, että ihminen kokee omat elämäntapansa ja arvonsa olevan ainoita oikeita kaikille ihmisille. Toistenkin ihmisten tulisi elää samalla tavalla kuin itse, koska se on ”oikea tapa”. (Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry. 2000, 33, 36.) Loppujen lopuksi me kaikki olemme erilaisia ja kuulumme johonkin vähemmistöryhmään jonkun toisen

mielestä. Erilaisuudessa on mielestäni kyse siitä, kuka sen määrittelee. Elävässä kirjastossa on lainattavana erilaisia ihmisiä, mutta voi miettiä, kenen mielestä he ovat erilaisia.

2.5 Asenteet ja niihin vaikuttaminen

Elävässä kirjastossa ei ole kyse pelkästään ennakkoluulojen vähentämisestä vuoropuhelua lisäämällä. Negatiiviset asenteet ovat ennakkoluulojen esiasteita, ja asenteiden muuttamisella voidaan ehkä saada aikaan myös ennakkoluulojen muuttumista myönteisiksi. Seuraavaksi kerron asenteiden merkityksestä ihmisen elämässä sekä niihin vaikuttamisesta.

Phil Erwinin (2001, 9) mukaan asenteiden avulla tulkitaan ympäristöä, ohjataan omaa käyttäytymistä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa sekä jäsennetään kokemuksia. Erwin huomauttaa, että jos ihmisillä ei olisi asenteita, maailmaa olisi vaikeampaa ennakoida ja ymmärtää. Toisaalta jotkin asenteet voivat olla haitallisia, varsinkin jos ne ovat pinttyneitä, negatiivisia ja todellisuudenvastaisia. Jos ihmisellä on tietty asenne esimerkiksi romaneja kohtaan, sitä voi olla vaikea muuttaa. Lähteen uskottavuus ja veto-voimaisuus saattavat vaikuttaa asenteen muuttumiseen (Erwin 2001, 105). Tähän ideaan pohjautuu myös Elävä kirjasto. Jos kirjat ovat asialleen omistautuneita ja uskottavia, lainaajan asenteeseen saattaa tulla muutos myönteisempään suuntaan.

Asenteiden muuttumisen tutkimisessa on otettava huomioon viestinnän eri tekijät. Viestin alkuperäistä lähdettä nimitetään lähteeksi ja viestin kohdetta yleisöksi. Viestintävälineen huomioiminen on myös tärkeää, sillä nykyään eri medioita on monia. Viesti, lähde, yleisö sekä väline voivat olla myös keskenään vuorovaikutuksessa. Jokin näistä tekijöistä voi vähentää tai voimistaa toistensa vaikutusta. Tekijöiden vuorovaikutus voi olla monimutkaista, viestin vaikuttavuuteen voivat vaikuttaa esimerkiksi yleisön mielipide lähteen kertomasta viestistä. (Erwin 2001, 102 – 103.) Seuraavaksi esittelen lähteen vaikutusta viestin perille menemiseen. Elävässä kirjastossa lähteitä ovat elävät kirjat eli aidot, oikeat ihmiset. Vaikuttaa siltä, että aito kohtaaminen tekee vaikutuksen yleisöön.

Lähteen vaikutuksen perustyyppinä on kaksi: vetovoima sekä uskottavuus. Kun on tutkittu lähteen vetovoimaisuutta, on kiinnitetty huomiota fyysiseen viehättävyyteen

sekä miellyttävyyteen. Lähteen uskottavuutta tutkittaessa on tarkasteltu sen luotettavuutta sekä uskottavuutta. Yksilö arvioi lähdeä omista lähtökohdistaan. Yksilöllistä arvostelutyylä kutsutaan attribuutioksi, ja se tarkoittaa sitä, että joku saattaa pitää esimerkiksi jostakusta uutistenlukijasta ja pitää häntä viehättävänä ja samanaikaisesti toinen saattaa inhota samaa henkilöä. Yksilö saattaa tehdä attribuutioita aivan epäolennaisen tiedon perusteella, esimerkiksi iän, sukupuolen tai etnisen ryhmän. (Erwin 2001, 105 – 106.)

2.6 Erilaisuuden ymmärtämisen merkitys - suomalainen asenneilmasto

”Suuri haasteemme on löytää tapa elää ja toimia luovasti yhdessä erilaisuuden kanssa.” Jokainen saattaa tuntea olevansa erilainen johonkuhun muuhun nähden, jonka elämäntapa tai -tilanne on erilainen omasta näkökulmasta. Kun eri näkemykset kohtaavat ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään, on mahdollista löytää sellaisia toimintatapoja, jotka perustuvat kaikkien ihmisten yhdenvertaisuuteen. (Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry. 2000, 13.) Mielestäni Elävän kirjaston avulla voidaan yrittää edistää tällaista erilaisten ihmisten kohtaamista ja eri näkemysten vuorovaikutusta. Seuraavaksi esittelen muun muassa nuorisobarometrin sekä muiden vastaavien tutkimusten tuloksia sekä ajankohtaisia keskusteluja ja pohdin niitä syitä, joiden vuoksi erilaisuuden ymmärtäminen on ajankohtaista ja perusteltua, varsinkin Suomessa.

Miksi erilaisuuden ymmärtäminen olisi niin tärkeää? Ainakin siksi, että tällä hetkellä vähemmistöjä syrjitään monilla yhteiskunnan tasoilla, kuten työllistymismahdollisuuksissa, asumisessa sekä koulutukseen pääsemisessä. Jos suvaitsemattomuus leviää, se saattaa johtaa aivan äärimmäisessä tapauksessa jopa sotaan. Suurilta osin aseelliset yhteydenotot ovat valtioiden sisäisiä: 1989 - 1994 käytiin maailmalla vähintään 90 sotaa joista 86 sisällissotia. (Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry. 2000, 14.) Esimerkki on melko äärimmäinen, mutta osoittaa selkeästi sen, minkä vuoksi erilaisuuden ymmärtäminen on tärkeää. Kuten presidentti Tarja Halonenkin (2010, 4) toteaa: "Kansainvälisellä arenalla olemme joutuneet toteamaan, että etnisyyteen, kulttuuriin ja uskontoon liittyvät tekijät saattavat kärjistä vastakkainasetteluja. Kestävä ratkaisu konflikteihin voidaan saavuttaa vain, jos ihmisten erilaisuutta ei koeta uhkana." Erilaisuuden ymmärtäminen koetaan siis erittäin tärkeäksi asiaksi.

Ajankohtaiseksi erilaisuuden ymmärtämisen tekee myös Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) yleiskokouksen julistus: vuosi 2010 on kulttuurien lähentymisen teemavuosi. Unescon mukaan kulttuurien lähentyminen sisältää monia asioita: ”Arjessa se [kulttuurien lähentyminen] on silmien avaamista, myönteistä uteliaisuutta, erilaisuuden kunnioittamista, keskustelun aloittamista, siltojen rakentamista ja kaikenlaisista ennakkoluuloista luopumista.” (Unesco 2010.)

Nuorisoasiain neuvottelukunta julkaisee nuorisobarometreja, jotka selvittävät nuorten asenteita ja arvoja. Vuoden 2005 barometrissa painottuvat esimerkiksi erilaisuus ja erottautuminen. Erilaisuutta käsitellään maahanmuuttajia sekä monikulttuurisuutta koskevien kysymysten kautta. (Wilska 2005, 3.) Vaikka nuorisobarometrin kysymyksissä keskitytään melko paljon mittaamaan suhtautumista maahanmuuttajiin, kertovat vastaukset jotain myös nuorten suhtautumisesta ja asenteista eri kulttuureista tulevia kohtaan.

Nuorisobarometrin mukaan maahanmuuttajiin suhtaudutaan pääosin myönteisesti. Kolme suhtautumistapaa erottautui vastaajien joukosta: sellaiset, joiden mielestä monikulttuurinen yhteiselo on mahdollista; vastaajat, jotka korostivat yleisiä inhimillisyyttä korostavia arvoja sekä joukko, joka suhtautui epäilevästi maahanmuuttajiin sekä monikulttuurisuuteen. Se, onko kulttuurinen suvaitsevaisuus lisääntynyt, riippuu siitä, keneltä kysytään. Suomalaiset nuoret ovat huomattavasti myönteisempiä verrattuna monikulttuurisesta taustasta tuleviin. Maahanmuuttajataustaiset myös painottavat kulttuuristen perinteiden kunnioittamista sekä kulttuurien välistä yhteistyötä. Vaikka tutkimustulokset olivat pääosin monikulttuurisuusmyönteisiä, löytyi aineistosta lisäksi monikulttuurisuutta vastustavia mielipiteitä. Erityisesti negatiivisesti monikulttuurisuuteen suhtautuivat pojat, jotka asuivat itäisen Suomen maaseudulla. (Wilska 2005, 8 - 9.)

Helena Helve (2002, 100 - 101, 192 - 194) on tutkinut suomalaisten nuorten asenteita useita kertoja. Hän on tehnyt seurantatutkimuksen samoille nuorille vuosina 1989 ja 1992 sekä vertailututkimuksen eri nuorille vuosina 1995 - 96. Tutkimuksissa on muun muassa kysytty nuorten suhtautumisesta ulkomaalaisia kohtaan. Nuorille on esitetty väittämä: ”Ulkomaalaisten lisääntyvä työskentely Suomessa toisi maahamme hyödyllisiä kansainvälisiä vaikutteita.” Vertailututkimuksessa kävi ilmi, että nuoret olivat muuttuneet ymmärtäväisemmiksi ulkomaalaisia kohtaan, mutta toisaalta myös epätie-

toisuus oli kasvanut. Tytöt suhtautuivat ymmärtäväisemmin ulkomaalaisia kohtaan kuin pojat. Yhdeksänkymmentäluvun lama näkyy myös tuloksissa: laman aikana suhtautuminen siirtolaisiin oli tiukempi kuin laman jälkeen.

Vuoden 2005 nuorisobarometrin mukaan (Myllyniemi 2005, 37 - 43) taas nuorten suhtautuminen maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen on sekä moniulotteista että ristiriitaista. Enemmistön (76,8 %) mielestä kulttuurinen suvaitsevaisuus on lisääntynyt yhteiskunnassamme. Vastakkaisia mielipiteitä löytyy kuitenkin muista väittämistä. Lähes 55 % nuorista on esimerkiksi sitä mieltä, että suomalaisnuoret halveksivat maahanmuuttajanuoria. Hieman yli kolmanneksen mielestä ei olisi hyvä, jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia. Barometrissä kysyttiin, miten nuoret hyväksyisivät naapurikseen eri etnisten ryhmien edustajia, esimerkiksi somaleja tai venäläisiä. Kaikista ei-toivotuin naapuri kysytyistä ryhmistä oli romani, ketä hieman yli neljännes vastaajista ei hyväksyisi naapurikseen siinä missä suomalaista valtaväestön edustajaa.

Asenne-erot sukupuolten välillä ovat nuorisobarometrissa huomattavat. Erojen suunnassa on huomattavissa johdonmukaisuutta siinä, kumpi sukupuoli suhtautuu myönteisemmin monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttajiin. Nuoret naiset suhtautuvat järjestään miehiä hyväksyvämmiin eri etnisten ryhmien edustajien naapuruutta kohtaan. Erityisen suuret erot ovat venäläisten sekä romanien kohdalla. Esimerkiksi romania ei haluasi naapurikseen joka viides nainen. Miehistä jo joka kolmas on samaa mieltä. Yhden väittämän kohdalla naiset poikkeavat hyväksyvästä linjastaan. Naiset suhtautuvat varauksellisemmin maahanmuuttajataustaiseen henkilöön puolisonaan. Tähän saattaa vaikuttaa se, että maahanmuuttajan lähtökulttuurissa on mahdollisesti erilaiset arvot ja käsitykset miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta. (Mt.)

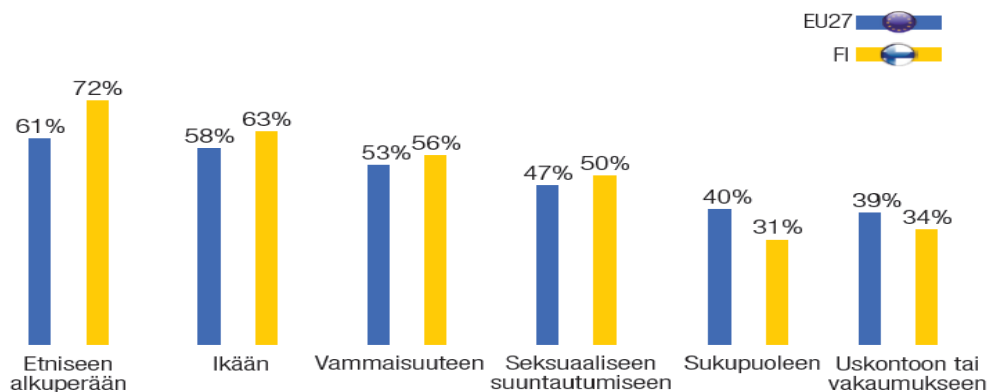
Eurobarometria varten (Eurobarometri 2009) on haastateltu Euroopan Unionin alueella lähes 27 000 henkilöä ja Suomessa lähes tuhatta ihmistä. Barometrin teemana on syrjintä EU:ssa. Kuten alla olevasta *kuvioista I* käy ilmi, suomalaiset vastaajat pitivät etniseen alkuperään, ikään, vammaisuuteen ja seksuaaliseen suuntautumiseen perustuva syrjintää Suomessa yleisenä ja yleisempänä kuin eurooppalaiset keskimäärin. Esimerkiksi lähes kolme neljäsosaa suomalaisista on sitä mieltä, että Suomessa etniseen syntyperään kohdistuva syrjintä on yleistä. Myös yli puolen suomalaisten mielestä vammaisiin kohdistuva syrjintä on yleistä maassamme. Toisaalta sukupuoleen ja

uskontoon tai vakaumukseen perustuvaa syrjintää koettiin olevan Suomessa vähemmän verrattuna eurooppalaisten vastaajien keskiarvoon.

Kertokaa, jokaisen seuraavan syrjintämuodon kohdalla, onko se mielestänne erittäin yleistä, melko yleistä, melko harvinaista vai erittäin harvinaista (MAASSAMME)? Syrjintä, joka perustuu...

Vastaus: %:a kaikista “yleistä”

KUVIO 1. Eurobarometrin tuloksia (Eurobarometri 2009).

Martti Puohiniemi (2002, 11) on puolestaan tutkinut suomalaisten arvoja, asenteita sekä ajankuvaa vuosina 1991 - 2001. Tutkimuksen aineistona olivat 15 - 75 -vuotiaat suomalaiset ja tutkimus toteutettiin väestökyselyinä. Yhteensä kyselyihin vastasi lähes 8500 henkilöä.

Puohiniemen mukaan (mts. 67) suomalaisille tärkeimmät arvot olivat vuonna 2001 hyväntahtoisuus, turvallisuus sekä kolmantena universalismi. Universalismi arvona täydentää hyväntahtoisuutta. Universalismi tarkoittaa sitä, että ymmärtää, arvostaa, suvaitsee ja suojelee myös muita kuin lähipiiriin kuuluvia ihmisiä sekä luonnon hyvinvointia. Kymmenestä arvokartan arvosta universalismi on laaja-alaisimmin ihmisyyteen liittyvä arvo. Suomalaisille on siis kolmanneksi tärkeintä ymmärtää ja arvostaa kanssaihmiä sekä luontoa. Aiemmin esitellyistä tutkimuksista käy ilmi, että vaikka suomalaisille on tärkeää arvostaa ja ymmärtää muita ihmisiä, se ei käytännössä vielä ole toteutunut. (ks. esim. kuvio 1.)

Puohiniemen mukaan (mts. 51 - 52) kaksi kolmasosaa suomalaisista voidaan sijoittaa ristiriidattomasti arvojen mukaisiin ryhmiin. Tällaisia arvoryhmiä on yhteensä yhdeksän. Tätä ryhmittelyä kutsutaan arvokonfliktitypologiaksi, ja sen tavoitteena on luoki-

tella vastaajat toisensa poissulkeviin ryhmiin. 14 prosenttia suomalaisista kuuluu Puohiniemen mukaan itseohjautuviin universalisteihin, joiden yhtenä piirteenä on se, että he ovat kulttuurisesti muita avarakatseisimpia ja suhtautuvat ymmärtävästi muiden ihmisten yksilöllisyyteen. Tämän ryhmän ”vastakohtaksi” voisi nimetä turvallisuusmieliset, joita suomalaisista on 16 prosenttia. Heille vieraita ovat kulttuurinen avoimuus sekä yhteiskunnallinen suvaitsevaisuus. Olisi mielenkiintoista tietää, miten esimerkiksi näiden ryhmien edustajat vastaisivat palautekyselyyn lainattuaan elävän kirjan ja eroaisivatko heidän ajatuksensa lainauksen jälkeen siitä, mitä ne olivat ennen lainausta.

Kun vastaajilta kysyttiin, mitä asioita heidän mielestään liittyy läheisimmin tasa-arvoon, itseohjautuvat universalistit valitsivat kaikista yleisimmin oikeudenmukaisuuden (77 prosenttia) sekä erilaisten ihmisten hyväksymisen (71 prosenttia). Itseohjautuvat universalistit valitsivat erilaisten ihmisten hyväksymisen keskiarvoista useammin (keskiarvo 62 prosenttia). Itseohjautuvat universalistit ovat myös kaikista arvoluokista myönteisimmin suhtautuvia ulkomaalaisten määrään Suomessa. Vain yksi ryhmä itseohjautuvien universalistien lisäksi oli tyytyväinen ulkomaalaisten määrään. Kaikkien muiden seitsemän ryhmän mielestä ulkomaalaisten määrä maassamme on puolestaan muuttunut huonoon suuntaan. Kuitenkin kaikkien yhdeksän arvoryhmän mielestä lähivuosina he ymmärtävät enemmän muita ihmisiä. (Mts. 286, 287, 303.)

Vaikka jotkut ihmiset hyväksyviä ovatkin ja jotkin arvoryhmät suhtautuvat myönteisesti esimerkiksi juuri ihmisten erilaisuuteen, paljon työtä olisi vielä tehtävä. Ei voi sanoa, että kaikki suomalaiset ajattelevat samalla tavalla, vaan eri arvoihin uskovat ajattelevat eri tavoin. Suomalainen asenneilmasto ei ole yhtenäinen. Kuinka sitten saataisiin vaikutettua ihmisten asenteisiin, jotta he hyväksyisivät enemmän erilaisuutta ja olisivat avoimempia kohtaamaan erilaisia ihmisiä? Elävän kirjaston avulla ehkä saadaan ainakin joidenkin ihmisten ymmärrystä erilaisuudesta lisättyä ja asennetta erilaisiin ihmisiin avattua.

2.7 Oppiminen eri tilanteissa

Elävän kirjaston tavoitteena on lukijoiden erilaisuuden ymmärtämisen lisääntyminen eli toisin sanoen heidän tulisi oppia lisää ymmärtämystä erilaisuudesta. Voi miettiä, pystyykö Elävä kirjasto -menetelmä tarjoamaan sellaisen oppimisympäristön ja -

tapahtuman, että oppimista tapahtuu. Seuraavaksi avaan käsitteitä kokemuksellinen oppiminen sekä arkipäivän oppiminen.

Keskeisenä ajatuksena kokemuksellisessa oppimisessa on se, että konkreettisesta tekemisestä edetään tapahtunutta reflektoiden siihen, että ilmiötä ymmärretään teoreettisesti. Reflektio tarkoittaa oman oppimisen arviointia ja pohdintaa. Oppiminen ei ole lineaarista, siinä ei ole alkua ja loppua, vaan se voi alkaa kehän mistä vaiheesta tahansa. Nykyään ajatellaan, että pelkkä tekeminen ei vielä voi saada aikaan oppimista. Myöskään kaikista kokemuksista ei opita. Kokemuksellinen oppimissuuntaus korostaaakin reflektion tärkeyttä sekä tavoitteiden asettamisen merkitystä. Kun oppija käy läpi oppimaansa ja arvioi sitä, saattaa aiheeseen löytyä uusia näkökulmia. Reflektion tekemistä vuorovaikutuksessa muiden kanssa korostetaan. (Kokemuksellinen oppiminen 2006.)

Kokemuksellisen oppimisen teorian mukaan siis jotta oppimista tapahtuisi, sitä tulisi reflektoida. Näin Elävässä kirjastossa tapahtuvan oppimisen varmistamiseksi lukijoiden olisi hyvä lainauksen jälkeen tehdä tapahtumasta jonkinlaista reflektiota, käydä esimerkiksi järjestäjien tai opettajan avulla ryhmäkeskustelua ja -pohdintaa tapahtuneesta. Pelkkä elävän kirjan lainaus ei välttämättä vielä opeta mitään. Toisaalta lukijat saattavat käydä lainauksen jälkeen vilkastakin keskustelua ja ajatustenvaihtoa oppimastaan, mutta keskustelun varmistamiseksi paikalla olisi hyvä olla myös reflektion ohjaaja. Palautekyselyn avulla myös on toivottavasti saatu aikaan ainakin se, että lukija on hieman pohtinut omaa oppimaansa kirjoittaessaan sitä vastauslomakkeeseen.

Tapio Aittola (1998, 60) kertoo oppimisesta arkielämän eri tilanteissa. Oppiminenhan on perinteisesti liitetty esimerkiksi koulutukseen, opettamiseen ja tietojen omaksumiseen. Kaikki elämäntilanteet voivat kuitenkin olla mahdollisia oppimistilanteita. Tänä päivänä oppiminen liitetään myös arkipäivän erilaisiin tilanteisiin, joissa oppiminen saattaa tapahtua muun toiminnan ohella. Aittolan mukaan oppimista ei ole enää syytä tarkastella ainoastaan koulutuksen tuottamana ominaisuutena. Hänen mukaansa oppiminen tulisi nähdä ennemminkin osana arkielämää ja sosiaalista vuorovaikutusta. Arkipäivän oppimiseen liittyy erilaisia muotoja, joista yksi on nonformaali oppiminen. Se tarkoittaa sitä, että ihmiset pyrkivät omaksumaan uusia asioita tai taitoja, vaikkei tilanne vastaisikaan formaalia eli muodollista oppimistilannetta. Toinen arkipäivän oppimismuoto, joka voisi myös olla kyseessä Elävässä kirjastossa, on oppimisepisode,

jossa ihmisten tavoitteena on aktiivisesti oppia ja jossa oppimisen kohteen on tarkoituksena olla opettavainen.

3 MIKKELIN ELÄVÄ KIRJASTO ALUSTA LOPPUUN

3.1 Elävän kirjaston suunnittelu ja toteuttaminen

Seuraavaksi kerron lyhyesti Elävän kirjaston suunnitteluprosessista sekä toteuttamisesta, jotta kokonaiskuva projektista tulee esille. Esittelen lisäksi tapahtumalle asettamamme tavoitteet. Näitä tavoitteita ja niiden saavuttamista arvioin myöhemmin työväni.

Elävän kirjaston suunnittelu alkoi projektitiimin kanssa helmikuun 2010 alussa. Projektitiimiin kuului itseni lisäksi seitsemän ensimmäisen vuoden kansalaistoiminnan ja nuorisotyön opiskelijaa. He suorittivat Elävän kirjaston suunnittelussa ja toteutuksessa projektiohjelmaa. Suunnittelu- ja toteutusryhmän saaminen samasta koulutusohjelmasta oli projektin kannalta erittäin hieno asia. Ryhmän avulla saimme tehtyä Eläväs-tä kirjastosta monipuolisemman tapahtuman kuin muuten ehkä olisi ollut mahdollista. Jokaisen tiimin jäsenen verkostot toivat lisää ulottuvuuksia tapahtuman järjestämiseen. Elävien kirjojen löytäminen ja hankkiminen tapahtumaan olisi ollut hankalampaa ilman monipuolisia ryhmäläisiä ja heidän ideoitaan.

Suunnittelun aloitimme miettimällä, millaisen tapahtuman haluaisimme järjestää. Pohdimme vaihtoehtoja erillisen tapahtuman järjestämisestä, Elävän kirjaston järjestämisestä jonkin festivaalin yhteydessä tai erikseen jossain koulussa. Päädyimme kompromissiin erillisestä tapahtumasta ja koulussa järjestämisestä. Päätimme järjestää tapahtuman kirjastossa ja kutsua sinne koululaisia ja opiskelijoita lukijoiksi. Lisäksi tilaisuus olisi avoinna myös muille kirjaston kävijöille. Näin toivoimme tavoittavamme laajemman yleisön. Mukaan lukijoiksi kutsuimme yläkoulujen, lukioden ja ammattikoulujen oppilaita Mikkelistä. Päädyimme siihen, että oppilaitosten kutsuminen mukaan helpottaisi yleisömäärän ennakoimista ja keventäisi näin suunnittelua. Oppilaat voisivat varata etukäteen haluamansa kirjan pienissä ryhmissä ja valmistella kysymyksiä, joita haluaisivat kysyä elävältä kirjalta. Tämä tekisi itse tapahtumasta sujuvampaa ja helpommin hallittavaa.

Tämän Elävän kirjaston tavoitteiksi asetimme erilaisuuden ymmärtämisen lisäämisen. Lisäksi pyrimme lisäämään tietoutta suvaitsevaisuudesta erityisesti nuorten keskuudessa. Tämä on mielestäni tärkeää erityisesti Mikkelissä. Mikkelissä on viime vuosina

ollut maahanmuuttajiin tai ulkomaalaisiin kohdistuvia vihamielisiä tapahtumia. Esimerkiksi Länsi-Savon internet-sivuilla (Ulkomaalaisopiskelijoita... 2009) uutisoitiin, että suomalaiset olivat jahdanneet vaihto-opiskelijoita Raviradantien asuntojen pihalle asti. Ahdistelijoilla oli ollut mukanaan myös lyömäaseita. Tämän vuoksi olisi ollut hyvä, jos meillä olisi ollut esimerkiksi maahanmuuttaja kirjaluetelossamme, mutta saimme kuitenkin vaihto-opiskelijan eläväksi kirjaksi.

Suunnittelussa käytimme hyväksi Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry:n Järjestäjän käsikirjaa (Abergel 2005) sekä Järjestäjän materiaalipakettia (Kumpulainen 2009). Lisäksi Allianssi järjesti tiimillemme koulutuksen Elävän kirjaston järjestämisestä muutama päivä ennen tapahtumaa. Koska ryhmällämme oli melko vähän yhteistä aikaa, kävimme paljon keskustelua internetissä. Varsinkin Facebookin viestitoiminto oli suurena apuna suunnittelussa. Sen avulla pysyimme ajan tasalla siitä, mitä muut olivat tehneet ja mitä palaverissa oli sovittu. Näin tieto kulki myös heille, jotka eivät päässeet palaveriinkin paikalle.

Eläville kirjoille järjestin koulutuksen samalla viikolla kuin tapahtuma oli. Koulutuksen apuna käytin Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry:n kokoamaa materiaalia kirjojen koulutusta varten. Kaikki kirjat eivät päässeet koulutukseen, mikä olisi ollut näin jälkepäin ajatellen tarpeellista. Järjestäjät ja kirjat eivät olleet ennestään tuttuja, joten molemminpuolinen tutustuminen olisi ollut hyvä tehdä jo ennen tapahtumaa.

Varsinainen Elävä kirjasto järjestettiin 26.3.2010 Mikkelin kaupunginkirjastossa kello 10 - 15. Järjestäjien kesken mietittiin erilaisia vaihtoehtoja Elävän kirjaston paikaksi, mutta kaupunginkirjastoon päädyttiin sen vuoksi, että se sijaitisi keskeisellä paikalla ja sinne on kaikkien helppo tulla, sillä se on julkinen tila.

Kirjat saapuivat paikalle jo ennen kymmentä, ja kävimme yhdessä läpi käytännön asioita. Takahuoneessa, jossa kirjat odottivat lainattaviksi pääsyään, vallitsi erittäin mukava ja lämminhenkinen tunnelma. Myös kirjat mainitsivat siitä palautteessaan. Palauttelomakkeessa heiltä kysyttiin, mikä oli ollut mukavinta Elävässä kirjastossa:

”Muiden kirjojen kanssa jutustelu.” (Kirja 1)

”Vuorovaikutus sekä lainaajien että muiden kirjojen kanssa.” (Kirja 3)

”Saada jutella erilaisten ihmisten kanssa, rohkaista, ja höpöttää mm. muidenkin kirjojen kanssa.” (Kirja 5)

Sain myös itse uusia oppimiskokemuksia takahuoneessa. Autoin ms-tautia sairastavaa henkilöä syömään, mitä en ollut koskaan aiemmin tehnyt. Lisäksi muut järjestäjät, jotka toimivat samalla vuorotellen kirjastonhoitajina, saivat kokemusta muun muassa sokean henkilön kohtaamisessa, saattamisessa ja avustamisessa.

3.2 Kirjat ja lainaukset

Elävä kirjasto -päivän aikana tehtiin yhteensä 74 lainausta. Kaikki kirjaotsikot lainattiin ainakin kerran. Alla on *luettelo* 2, josta käyvät ilmi kirjojen otsikot aakkosjärjestyksessä sekä lainauskerrat. Eläviä kirjoja oli yhteensä 14 henkilöä, mutta monet olivat valinneet itselleen useampia otsikoita. Tämän vuoksi kirjastossa oli lainattavana 21 kirjaotsikkoa.

Kirjaotsikko	Lainauskerrat
entinen huumeidenkäyttäjä	8
henkilö, jolla on Down-syndrooma	2
henkilö, jolla on ms-tauti	3
homo	5
juutalainen	4
jälleenmyyjä	1
kasvissyöjä	7
kehitysvammainen	2
lesbo	2
liikuntavammainen	1
näkövammainen	1
pyörätuolin käyttäjä	1
romani	5
sateenkaariperheellinen	5
sivari	5
sokea	2
uskonnoton	2
uskovainen	4
vaihto-opiskelija	5
väkivallan uhri	6
yhteisöpedagogi	1

LUETTELO 2. Kirjojen otsikot sekä lainauskerrat.

Suosituimmat kirjat olivat entinen huumeidenkäyttäjä, jota lainattiin yhteensä kahdeksan kertaa sekä ehkä hieman yllättäen kasvissyöjä, jota lainattiin seitsemän kertaa. Yl-

lättävää kasvissyöjän suosiossa oli se, että kirjaotsikko ei ollut ehkä niin ennakkoluuloja herättävä ja provosoiva, kuten esimerkiksi romani tai homo. Toisaalta se saatettiin kokea turvalliseksi vaihtoehdoksi lainata. Kolmanneksi suosituin oli väkivallan uhri kuudella lainauskerrallaan.

3.3 Palautteen kerääminen ja käsitteleminen

Palautetta kerättiin elävien kirjojen lukijoilta, eläviltä kirjoilta sekä järjestäjiltä. Lukijoille ja kirjoille tehtiin puolistrukturoidut lomakkeet, joihin he vastasivat lainauksen tai lainausten jälkeen. Järjestäjille pidettiin palautekeskustelu, jossa heidän ajatuksensa kirjattiin muistiin. Seuraavaksi kerron palautelomakkeiden kysymyksenasettelusta sekä siitä, miten palautteet kerättiin. Palautelomakkeisiin lisäsin tiedon, että vastaukset tulevat tutkimuskäyttöön.

Lukijoiden palautelomakkeen pohjana käytettiin Suomen nuorisoyhteistyö - Allianssi ry:n Elävän kirjaston valmista lomaketta, joka löytyy Elävän kirjaston materiaalipaketista järjestäjälle (Kumpulainen 2009). Alun aiheeseen johdattelevat kysymykset säilytettiin ennallaan, mutta sanallisia vastauksia vaativat kysymykset vaihdettiin tutkimusongelman mukaisiksi.

Palautelomakkeen tekemisessä otettiin huomioon sen, että lainaajat ovat nuoria koulu- laisia ja opiskelijoita, joita ei välttämättä kiinnosta täyttää kovin pitkää lomaketta. Palautelomake yritettiin pitää tarpeeksi lyhyenä, jotta sen jaksaisi täyttää. Siksi kysymyksenasettelu oli tärkeää, jottei mukaan pääsisi turhia kysymyksiä, joista ei olisi tutkimuksen kannalta hyötyä. Lisäksi kysymyksistä ei saisi tulla johdattelevia, vaan kysymysten tulisi rohkaista vastaamaan siten kuin vastaaja oikeasti ajattelee eikä siten, miten vastaaja ajattelisi että tutkija haluaa hänen vastaavan.

Kysymysten tuli lisäksi olla helposti ymmärrettäviä, joten palautelomakkeessa vältettiin käsitteitä, joita nuoren saattaisi olla vaikea ymmärtää. Kysymysten ymmärrettävyyttä mietittiin etukäteen muiden opiskelijoiden sekä opettajien kanssa. Lisäksi niiden ymmärrettävyys testattiin yhdellä viisitoistavuotiaalla nuorella, jolle oli selitetty Elävän kirjaston idea. Hän vastasi kysymyksiin siten, että kuvitteli lainanneensa jonkin elävän kirjan, minkä jälkeen täytti lomakkeen ”lainauksen” jälkeen.

Lukijat täyttivät palautelomakkeen lainauksen tai lainausten jälkeen erillisessä palautepisteessä. Se sijaitsi samassa tilassa, missä lainauksetkin tehtiin.

Elävien kirjojen palautelomaketta suunniteltaessa otettiin lähtökohdaksi se, että he saivat vastata mahdollisimman moneen avokysymykseen. Lomakkeen alussa oli jälleen muutama lämmittelykysymys, joihin vastattiin asteikolla yhdestä viiteen. Lämmittelykysymykset olivat suoraan Allianssin lomakkeesta. Avokysymyksiin otettiin muutama valmis kysymys, jos ne koettiin tutkimuksen kannalta olennaisiksi. Lisäksi lomakkeeseen muotoiltiin kysymyksiä, joilla haettiin lisää tietoa siitä, lisääkö Elävä kirjasto -menetelmä vastaajien mielestä erilaisuuden ymmärtämystä. Myös kirjoilta kysyttiin, näyttikö siltä, että lukijoiden ajatukset olisivat muuttuneet keskustelun aikana. Tätä kysyttiin siis kirjojen lisäksi myös lukijoilta itseltään.

Elävät kirjat täyttivät omat palautelomakkeensa päivän päätteeksi. Jotkin kirjat olivat mukana vain osan päivää, joten he täyttivät lomakkeen ennen lähtöään. Tarvittaessa avustaja tai kirjastonhoitaja täytti lomakkeen kirjan puolesta. Näin tehtiin henkilön, jolla on ms-tauti kanssa, kuten myös sokean ja kehitysvammaisen. Kirjat etsivät itselleen rauhallisen paikan, jossa oli hyvä täyttää lomake.

Järjestäjien palaute kerättiin palautekeskustelun avulla. Keskustelu käytiin viisi päivää itse tapahtuman jälkeen. Tavoitteena oli, että ajatukset olisivat siihen mennessä jäsenyneet ja tapahtumaa näin parempi arvioida kuin jos keskustelu olisi käyty heti tapahtuman jälkeen. Palautekeskustelu käytiin kahvilassa osan järjestäjien kesken. Palautekeskustelua ei nauhoitettu, vaan asiat kirjattiin muistiin. Nauhoittamatta jättämisen tarkoituksena oli tehdä tilanteesta vähemmän muodollinen, jolloin järjestäjiltä saatiin ehkä hieman vapautuneempaa palautetta kuin jos keskustelu olisi nauhoitettu.

Palautteen keräämisen jälkeen dokumentoin vastauslomakkeet sähköiseen muotoon. Koska avovastaukset olivat suhteellisen lyhyitä, päädyin kirjoittamaan niin kirjojen kuin lukijoiden vastaukset Excel-taulukoon. Taulukoin vastaukset siten, että jokaiselle vastaajalle tuli oma rivinsä, jotta esimerkiksi ristiintaulukoiminen olisi mahdollista. Aineisto ja tutkimus ovat kuitenkin senlaatuiset, että en käyttänyt siinä tätä mahdollisuutta. Järjestäjien palautekeskustelusta tehdyt muistiinpanot kirjoitin puhtaaksi tietokoneelle. Tämän jälkeen kirjoitin sen tekstiksi omin sanoin.

3.4 Palautteenantajista

Elävään kirjastoon osallistuneet täyttivät myös melko tunnollisesti palautelomakkeita. Yhteensä 67 lainaajaa vastasi palautekyselyyn (liite 1). Linauskertoja kirjattiin yhteensä 74 kappaletta, joista monet tehtiin ryhmälainauksina, joten melko suuri osa lainaajista myös täytti palautelomakkeen.

Palautteen antajista 43 oli naisia ja loput 24 miehiä (n=67). Ikähaitari oli 13 vuodesta 70 vuoteen, suurin osa (61 %) vastaajista oli kuitenkin 15 - 20 -vuotiaita. Kaksi vastaajaa oli lainannut elävän kirjan joskus aiemmin, eli lähes kaikille vastaajille elävän kirjan lainaaminen oli uusi asia. Vastaajat olivat siis oppilaita kutsutuista kouluista sekä muita paikalle sattuneita Elävästä kirjastosta kiinnostuneita lainaajia.

Lähes kaikki palautekyselyn vastaajat lainasivat elävän kirjan ryhmässä. Vain viisi vastaajaa lainasi kirjan yksin. Ryhmäkoot vaihtelivat kahdesta henkilöstä jopa yhteen ryhmään, jossa oli 20 henkilöä. Tällöin ei ehkä voi puhua elävän kirjan lainaamisesta, kyseessä on ennemminkin luento tai esitelmä. Muut ryhmät pysyivät pienempinä, kahdesta kahdeksaan lainaajaa. Sopivat ryhmäkoon määrittäminen voi olla haastavaa, ja vaikka sen olisikin sopinut etukäteen, se ei välttämättä käytännössä aina onnistu.

3.5 Tutkijana Elävässä kirjastossa

Vastuu eettisistä ratkaisuista on viime kädessä tutkijalla, kuten myös vastuu eettisten periaatteiden tuntemuksesta. Kuten Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes ja Paula Sajavaara (2009, 23) kirjoittavat, tutkimuksenteossa on noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä, jotta tutkimus olisi eettisesti hyvä.

Jo tutkimusaiheen valinta on eettinen ratkaisu, sillä tutkimuskohteen valinnassa on kysymys myös siitä, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään (Hirsjärvi ym. 2009, 24). Aiheen valinnassa minulla oli vaikeuksia päättää vain yhtä kiinnostavaa asiaa. Aluksi lähdin tekemään opinnäytetyötä aivan eri aiheesta, mutta minusta riippumattomista syistä hanke päättyi ennen kuin se ehti kunnolla alkaa. Olin siis uudestaan aiheen valinnan edessä. Sen tiesin, että halusin tehdä toiminnallisen opinnäytteen esimerkiksi pelkkien haastatteluiden sijaan. Innostuin Elävästä kirjastosta, kun teimme kouluvierailun Allianssi-taloon Helsinkiin. Halusin myös

haastaa itseni, sillä en ole ollut aiemmin järjestämässä tällaista tapahtumaa. Elävä kirjasto on myös vielä melko uusi menetelmä Suomessa, ja Mikkelissä tapahtuma tulisi olemaan ensimmäinen näin suuri. Elävää kirjastoa voisi väittää muodinmukaiseksi aiheeksi, ja sen vuoksi voi miettiä, olisiko sitä pitänyt välttää vai tehdä se juuri sen vuoksi. Mielestäni aiheen ajankohtaisuus juuri Mikkelissä teki Elävästä kirjastosta mielenkiintoisen tutkimuskohteen.

Tutkimustiedon kerääminen lukijoiden palautelomakkeiden avulla nosti esiin eettisen kysymyksen. Ensin ajattelin houkutella lukijoita antamaan palautetta lupaamalla jonkin palkinnon vastaanmisesta, mutta tutkimuseettisesti se voisi olla arveluttavaa. Sen voisi lukea lahjonnaksi. Tutkimuksessa tulisi olla lähtökohtana ihmisarvon kunnioittaminen, mikä tarkoittaa sitä, että ihmisillä tulee olla mahdollisuus itse päättää, osallistuvatko he tutkimukseen (Hirsjärvi ym. 2009, 25).

Vastauksien tulkinta oli ongelmallista. Käytin puolistrukturoitua lomaketta, jossa oli sekä strukturoituja kysymyksiä että avokysymyksiä ja tilaa kirjoittaa itse vastaus. En voi tutkijana nähdä vastaajan pään sisälle, voin vain yrittää tulkita vastausta niistä lähtökohdista, joita minulla on. Avovastausten tulkinta ja ryhmittely oli haastavaa. Vastaukset täytyi käydä yksitellen läpi ja miettiä, sopiiko jokin vastaus samaan kategoriaan jonkin toisen vastauksen kanssa. Vastaajat kirjoittivat erilaisia vastauksia samaan kysymykseen, mikä tietysti oli avokysymysten tarkoituskin: saada esille vastaajien oma ääni numeroiden ympäröimisen sijaan. Tutkijalle tällainen aineisto teettää kuitenkin enemmän työtä jos sitä vertaa vaikkapa kokonaan strukturoituun lomakkeeseen.

4 LUKIJOIDEN PALAUTTEET

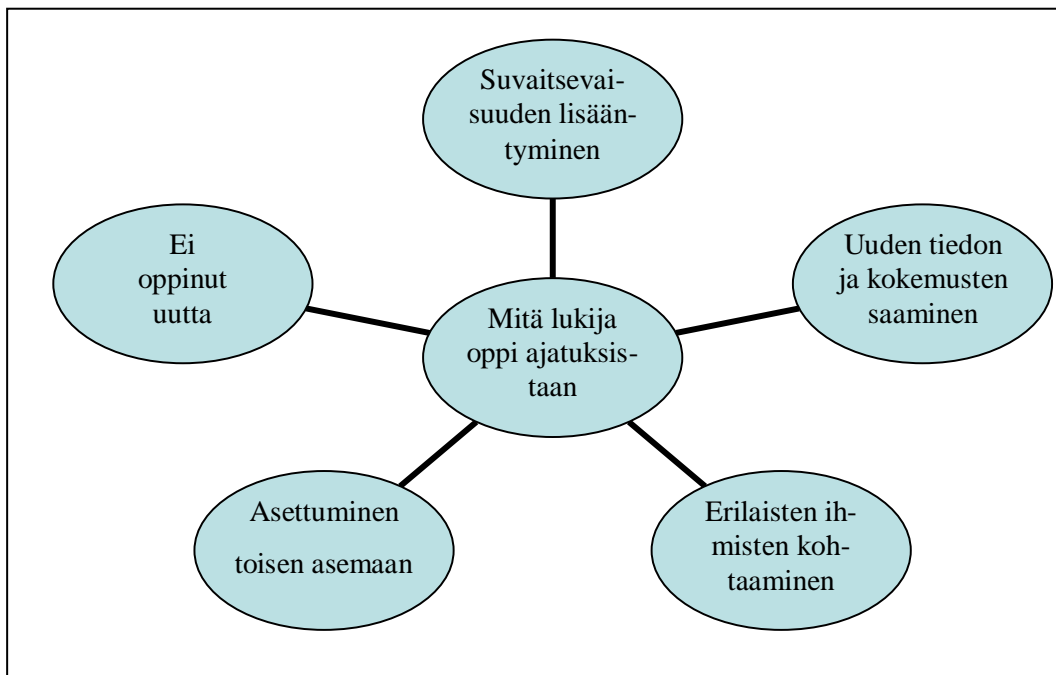
Opinnäytetyöni tavoitteena on arvioida, päästäänkö Elävä kirjasto- menetelmän avulla sille asetettuihin tavoitteisiin eli lisääntykö erilaisuuden ymmärtäminen Elävän kirjaston avulla. Järjestin Mikkelissä Elävän kirjaston yhdessä projektitiimin kanssa ja arvioin tavoitteisiin pääsemistä lukijoiden palautteen sekä omien havaintojen pohjalta ja pohdin, voisiko menetelmää ehkä kehittää jollain tavalla. Pääsikö Elävä kirjasto tavoitteisiinsa? Pyrin vastaamaan kysymyksiin miten ja miksi.

4.1 Omat ajatukset, asenteet ja oppiminen

Kysymykseen ”Mitä uutta opit ajatuksistasi ja asenteistasi lukiessasi Elävän kirjaston kirjaa/kirjoja”, vastasi 42 lukijaa 67:stä. Yleisesti arvioiden vastaukset olivat positiivisia, elävän kirjan lainaamisesta koettiin olevan hyötyä ja uutta opittiin.

Vastaajat voidaan karkeasti jakaa viiteen vastaustyyppiin. Suurin luokka (14 kpl) on se, jossa vastaaja kertoo saaneensa uutta tietoa tai kokemuksia Elävästä kirjastosta. Vastausten perusteella näyttäisi siltä, että Elävä kirjasto on hyvä väline tiedonvälitykseen ja uuden oppimiseen. Toiseksi suurin luokka (11 kpl) muodostuu vastauksista, joissa kerrotaan suvaitsevaisuuden lisääntyneen tai vastaavasti ennakkoluulojen vähentyneen. Nämä kaksi katsoin saman ajatuksen eri puoliksi.

Seuraavaksi suurimmat luokat saadaan vastauksista, joihin sisältyy toisen ihmisen asemaan asettuminen (7 kpl) ja erilaisen ihmisen kohtaaminen (6 kpl). Varsinkin nämä edellä mainitut kaksi luokkaa oli hankala jaotella, koska vastaukset ovat monitulkintaisia tai niissä mainittiin kaksi eri asiaa, ja yksi vastaus olisi voinut sopia aivan hyvin kumpaan tahansa luokkaan tai mahdollisesti johonkin kolmanteen. Tällaisten vastausten kohdalla tein siten, että katsoin, mitä vastauksessa minun mielestäni painotettiin. Joku toinen voisi tulkita vastauksen toiseen luokkaan. Viides eli pienin luokka (4 kpl) syntyy niistä vastauksista, joissa vastaaja ei ole kertonut oppineensa mitään uutta. Kaikki vastaukset eivät mahdu kokonaan jaottelemiini luokkiin, sillä osassa oli esimerkiksi mainittu ennakkoluulojen vähentymisen tärkeys sekä omien ystävien tukeminen.

KUVIO 2. Mitä lukijat (n=42) oppivat omista ajatuksistaan ja asenteistaan.

25 vastaajaa ei osannut tai halunnut vastata tähän kysymykseen. Tähän voisi olla syynä se, että he eivät omasta mielestään ehkä oppineet mitään uutta ajatuksistaan. Toisaalta kysymys on ehkä vaatinut liikaa miettimistä, jolloin se on hypätty yli vastauksissa.

Toiseksi suurimmassa luokassa uutta oli opittu omista ennakkoluuloista ja käsityksistä. Muutamia mainintoja oli myös siitä, että oli huomattu elävän kirjan olevan aivan ”normaali” huolimatta kirjaotsikosta. Yksitoista vastaajaa koki omien ennakkoluulojensa vähentyneen. On ehkä hyvä miettiä, miksi vastaajat olivat valinneet juuri tällaiset sanamuodot. Nämä vastaajat olivat käyttäneet ennakkoluulo-käsitettä, vaikkei sitä suoranaisesti kysymyksessä kysytytkään:

”Vähensi ennakkoluuloja todellakin.” (Tyttö 15 vuotta)

”Itsellä oli aivan turhia ennakkoluuloja, jotka vähenivät nyt.” (Nainen 21 vuotta)

Uuden tiedon oppiminen mainittiin niin monessa vastauksessa, että sitä ei voi olla sivuuttamatta. Esimerkiksi Tapio Aittola (1998, 59 - 64) tarkastelee artikkelissaan oppimista arkielämän ympäristöissä. Tässä yhteydessä oppimiselle on tyypillistä kokemuksellisuus. Aikaisemmat kokemukset auttavat ihmistä erilaisissa toimintatilanteissa ja uusissa tehtävissä, sillä ne muodostavat laajan kokemusvaraston. Oppiminen on

myös prosessi, jossa aiemmat kokemukset tulkitaan uudelleen. Oppimisen perustana ovat Aittolan mukaan merkitykselliset kokemukset, mikäli niitä osataan hyödyntää. Elämäkokemuksilla on mahdollisuus muodostua oppimiskokemukseksi, mutta se edellyttää näiden kokemusten huomioimista ja analysointia. Lisäksi edellytyksenä merkityksellisyydelle on, että kokemus sai aikaan opiskelijoiden persoonallisuuden ja toimintakyvyn laajentumisen tai perspektiivin muutoksen:

”Korjasi hieman ajatuksia ”aikuisempaan” tai suvaitsevampaan suuntaan.” (Poika 17 vuotta)

Ainakin tässä tapauksessa kokemus elävän kirjan lainaamisesta oli saanut aikaan ajattelun muutoksen. Toisessa vastauksessa lainaus oli vaikuttanut ajatuksiin avartavasti:

”Entisen huumeidenkäyttäjän ajatukset avasivat mieltä.” (Poika 17 vuotta)

Mielestäni Elävä kirjasto voi olla merkityksellinen oppimisympäristö. Oppiminen tapahtuu kokemuksellisesti, keskustelemalla, kyselemällä ja kuuntelemalla. Erilaisen ihmisen kohtaaminen voi olla merkityksellinen kokemus, josta muodostuu oppimista analysoinnin avulla. Tilanne on järjestetty vastaamaan arkielämän sosiaalista tilannetta, mutta ympäristö on turvallinen. Kirjasto ympäristönä on melko neutraali, se on julkinen rakennus ja avoin kaikille. Kirjastoon ei ehkä liity paljon tunnelatausta, mikä saattaa tehdä siitä paremman paikan järjestää Elävä kirjasto kuin vaikkapa poliisilaitos. Uutta tietoa saadaan mahdollisesti sopiva määrä, ja se on helposti lähestyttävissä muodossa. Uuden tiedon myötä myös asenteet saattavat muuttua:

”Sain molemmista aiheista uutta tietoa ja sain huomata että asenteeni niihin muuttui tämän myötä.” (Nainen 18 vuotta)

Kaikki eivät kuitenkaan kokeneet oppineensa kovin paljoa, mutta eräs vastaaja oli siitä huolimatta melko tyytyväinen:

”En ihan hirveästi [oppinut], mutta oli mielenkiintoista.” (Mies 20 vuotta)

Sanna Hautamäki on myös tutkinut Elävä kirjasto -menetelmää opinnäytetyönään. Hänen tutkimuksensa mukaan (2008, 25) ”vastaajista 85 % koki oppineensa jotain lu-

kiessaan Elävän kirjaston kirjaa/kirjoja, 3 % ei kokenut oppineensa mitään ja 12 % ei vastannut kysymykseen.” Hänen kyselyynsä oli vastannut 57 lukijaa. Tutkimuksiamme on hieman hankala vertailla, mutta myös hänen tutkimuksensa mukaan elävän kirjan lainaamisesta oli hyötyä lukijalle - suurin osa lukijoista koki oppineensa uutta lainattuaan elävän kirjan. Myös Ketomäen ja Oinosen tutkimuksessa (2009, 45) lukijat kokivat oppineensa uutta sekä saaneensa vastauksia kysymyksiinsä. Lisäksi lukijat saivat mielestään avarakatseisia näkökulmia elämään.

Suomessa Elävä kirjasto järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 2006. Mika Korpi teki tästä opinnäytetyötään. Hän kirjoittaa, että kirjat kokivat lukijoiden saaneen perustietoja aiemmin oudoista aiheista. Lisäksi kirjat kokivat sosiaalisten taitojen kehittyneen, Elävä kirjasto tuntui mieluisalta kokemukselta ja kirjat olivat valmiit tulemaan kirjoiksi uudestaan. (Korpi 2006.) Myös hänen tutkimuksensa mukaan niin lukijat kuin kirjat oppivat uutta.

4.2 Elävän kirjan lainaamista suositellaan

Lähes kaikki vastanneet lukijat suosittelivat elävien kirjojen lukemista kaikille ihmisille. Tähän kysymykseen oli vastannut 60 lukijaa. Jotkut vastaajat mainitsivat, että elävien kirjojen lainaaminen olisi hyödyllistä ennakkoluuloisille ihmisille. Tähän monet olivat vielä lisänneet, että kaikki ihmiset ovat ennakkoluuloisia. Kymmenen vastaajaa suosittelisi elävän kirjan lainaamista erityisesti nuorille. Tulkitsin vastaukset niin, että heidän mielestään tämä voisi olla ehkä nuoria kiinnostava tapa oppia ymmärtämään erilaisuutta.

”Ihmisille, joilla on paljon ennakkoluuloja ja muille, kaikille.” (Tyttö 15 vuotta)

”Kaikille, avartaa ajatuksia ja maailmankuvaa.” (Tyttö 15 vuotta)

”Kaikille, varsinkin nuorille. Ihmisillä on aina ennakkoluuloja, joita tämmöinen ihmisen kohtaaminen ja tiedon lisääntyminen vähentää.” (Nainen 24 vuotta)

4.3 Vaikutukset ajatuksiin ja asenteisiin

Kysymykseen, kuinka Elävä kirjasto vaikutti vastaajan asenteisiin sekä ajatuksiin erilaisia ihmisiä kohtaan, tuli vastauksia 44 kappaletta. Vastauksista muodostui yhteensä kuusi eri vastausryhmää. Neljä vastausta jäi näiden ryhmien ulkopuolelle.

Kaksi ryhmää sai yhtä paljon vastauksia otsikkonsa alle, molemmat kaksitoista kappaletta. Toisessa ryhmässä vastaajat sanoivat oppineensa uusia asioita tai saaneensa uutta tietoa:

” Sai lisätietoa paljon asioista, joista en tiennyt. ” (Nainen 20 vuotta)

Toiseen ryhmään sijoitettiin ne vastaukset, joissa käytettiin sanoja hyvin, positiivisesti tai myönteisesti. Nämä vastaajat siis kokivat Elävän kirjaston vaikuttaneen heidän asenteisiinsa siten, että Elävän kirjaston jälkeen heidän asenteensa olivat positiivisempia erilaisia ihmisiä kohtaan kuin ennen Elävää kirjastoa. Kaksitoista vastaajaa 44:stä siis koki, että Elävä kirjasto vaikutti heidän asenteisiinsa erilaisia ihmisiä kohtaan ja vielä siten, että ne olivat positiivisempia lainauksen jälkeen.

”Tuli positiivisia ajatuksia.” (Nainen 20 vuotta)

Viiden vastaajan mielestä Elävä kirjasto vaikutti heidän ajatuksiinsa ja asenteisiinsa erilaisia ihmisiä kohtaan siten, että se lisäsi ymmärrystä tai avoimuutta. Nämä vastaajat voitaisiin periaatteessa yhdistää edelliseen ryhmään, sillä mielestäni he ovat tarkoittaneet samaa asiaa kuin he, jotka vastasivat ”positiivisesti”. He kuitenkin olivat tarkempia vastauksessaan, joten heidät on erotettu omaksi ryhmäkseen.

Osa vastauksista vaatisi lisäselvennystä, sillä ne voidaan tulkita eri tavoin. Esimerkiksi alla oleva vastaus ”Ei mitenkään” voidaan tulkita joko negatiiviseksi tai positiiviseksi. ”Ei mitenkään” -vastauksia tuli myös yhteensä viisi kappaletta. Negatiivisesti tulkittuna Elävä kirjasto ei ole saavuttanut vastaajan kohdalla tavoitettaan eli vaikuttanut lukijan asenteisiin. Elävä kirja ei ehkä ole vakuuttanut lukijaa tai vaikuttanut tämän ajatusmaailmaan. Toisaalta vastauksen voi myös tulkita siten, että vastaaja koki jo valmiiksi ymmärtävänsä erilaisia ihmisiä. Näin Elävä kirjasto ei ehkä onnistunut enää lisäämään lukijan ymmärtämystä. Jälkimmäinen vastaaja on selkeästi ilmaissut, että

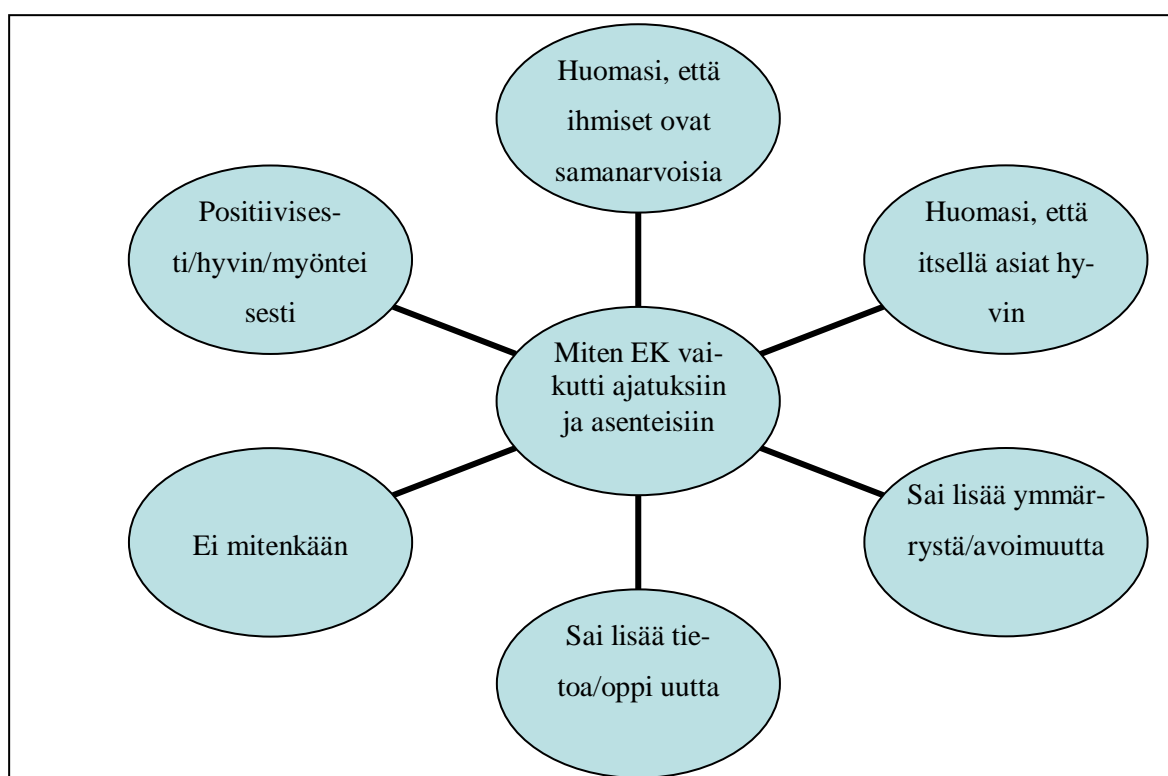
vaikka Elävä kirjasto ei oikeastaan vaikuttanut hänen asenteisiinsa, se ei tarkoita ettei hän kokisi olevansa ymmärtäväinen erilaisia ihmisiä kohtaan.

”Ei mitenkään.” (Tyttö 15 vuotta)

”Ei oikein mitenkään. En ole ennakkoluuloinen ihmisiä kohtaan.” (Tyttö 17 vuotta)

Kolme vastaajaa oli huomannut, että ihmiset ovat samanarvoisia. Kaksi puolestaan vastasi, että tajusi, miten hyvin asiat itsellä ovat. Nämä kaksi vastaajaa olivat ilmeisesti lainanneet jonkin kirjan, joka oli kohdannut vastoinkäymisiä, kuten entisen huumeidenkäyttäjän tai väkivallan uhrin.

”En ole koskaan ollut ennakkoluuloinen, mutta auttoi huomaamaan, että jokainen ihminen on samanarvoinen.” (Nainen 18 vuotta)

KUVIO 3. Suurimmat vastausryhmät kysymykseen ”Miten Elävä kirjasto vaikutti ajatuksiisi ja asenteisiin erilaisia ihmisiä kohtaan?” (n=44).

Neljä vastaajaa eivät oikein sopineet mihinkään ryhmään:

”Vaikka miten.” (Poika 15 vuotta)

”Tärkeintä on oppia toisesta/toisilta, ilman toista olisin yksin.” (Nainen 70 vuotta)

”Järkytti” (Poika 17 vuotta)

”Ei mulla oikeastaan ollu mitään ennakkoluuloja, halusin vain jutella samanhenkisen kanssa.” (Tyttö 17 vuotta)

Kotamäen ja Oinosen (2009, 44) tutkimuksen mukaan taas lukijat sanoivat elävän kirjan lainaamisen jälkeen, että tulevaisuudessa olisi helpompi kohdata vähemmistöryhmiä. Elävä kirjasto koettiin avartavaksi kokemukseksi ja se herätti lukijoissa lisää kysymyksiä. Heidän tutkimuksessaankin lukijat kokivat, että Elävä kirjasto vaikutti heidän ajatuksiinsa. Kotamäen ja Oinosen työssä lukijolla oli samantapaisia ajatuksia Elävän kirjaston jälkeen kuin tässä tutkimuksessa. Kärkkäinen ja Punkka (2010, 2, 28) puolestaan tutkivat, kuinka Elävän kirjaston avulla voitaisiin tukea monikulttuurisuutta Espoon mielenterveysyksikössä. Heidän tutkimuksensa mukaan kävijöiden ajatukset muuttuivat erilaisten ihmisten kohtaamisen ja tiedon lisääntymisen myötä, mikä myös vähensi ennakkoluuloja. Uuden tiedon koettiin myös jäävän hyvin mieleen keskustelemalla elävän kirjan kanssa.

4.4 Asenteiden muuttuminen - tapahtuiko sitä?

Lukijoiden asenteiden muutosta elävän kirjan lainauksen myötä mitattiin asennemittarilla. Lähes 70 % vastaajista oli sitä mieltä, että heidän ymmärryksensä ja suvaitsevaisuutensa erilaisia ihmisiä kohtaan lisääntyi ainakin hieman Elävän kirjaston jälkeen (taulukko 1). Tästä tuloksesta voi päätellä, että Elävä kirjasto saavutti ainakin tässä tapauksessa tavoitteensa. Sen tavoitehan on juuri ihmisten erilaisuuden ymmärtämisen lisääminen. Toisaalta jo valmiiksi mielestään avarakatseinen ihminen voi vastata kysymykseen, että hänen suvaitsevaisuutensa ei lisääntynyt. Lisäksi mahdollisesti melko ennakkoluuloinen voi vastata, että hänen suvaitsevaisuutensa lisääntyi hieman, ja henkilö voi silti olla suhteellisen ennakkoluuloinen erilaisia ihmisiä kohtaan verrattuna suvaitsevaisempiin ihmisiin. Vastauksista ei siis voi yksiselitteisesti päätellä, miten lainaajat ymmärtävät erilaisia ihmisiä. Kysymys mittaa vain sitä, kuinka henkilö itse päättelee ymmärryksensä erilaisia ihmisiä kohtaan muuttuneen tapahtuman myötä.

Tutkimusta varten olisi ollut hyvä mahdollisuuksien mukaan mitata vastanneiden ymmärtämystä erilaisten ihmisten suhteen sekä ennen että jälkeen lainauksen. Tämä olisi kuitenkin ollut käytännössä hankalaa. Lisäksi hieman yli viidenneksen mielestä

(22 % vastanneista) heidän suvaitsevaisuusasteensa ei muuttunut Elävän kirjaston aikana. Tämä voi joko johtua siitä, että heidän lainaamansa elävä kirja ei tehnyt heihin vaikutusta tai siitä, että he olivat mielestään jo valmiiksi melko ennakkoluulottomia. Kaksi vastaajaa oli sillä kannalla, että heidän suvaitsevaisuutensa väheni Elävän kirjaston jälkeen. Kysymystä kannattaa tarkastella myös kriittisesti, sillä suvaitsevaisuus saattaa olla sellainen käsite, jota nuori ei ehkä vielä täysin ymmärrä. Sen vuoksi kysymystä oli yritetty tarkentaa lisäämällä siihen käsite ymmärrys.

TAULUKKO 1. Asennemittarin tulokset (n=67)

Elävän kirjaston jälkeen ymmärrykseni ja suvaitsevaisuuteni erilaisia ihmisiä kohtaan..	Vastaukset prosentteina
..väheni	1 %
..väheni hieman	1 %
..ei muuttunut	22 %
..lisääntyi hieman	33 %
..lisääntyi	36 %
tyhjä vastaus	6 %

Elävän kirjaston tavoitteena on muuttaa lainaajien asenteita siten, että lukijat elävän kirjan lainattuaan ymmärtäisivät erilaisuutta paremmin. Yli kaksi kolmasosaa palautekyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että heidän ymmärtämyksensä erilaisuutta kohtaan lisääntyi ainakin hieman. Seuraavaksi pohdin joitain syitä, jotka ovat saattaneet vaikuttaa näin tehokkaasti asenteiden muuttumiseen.

Erwinin mukaan (2001, 104) asenteiden muuttumisessa on keskeistä huomioida viestin lähde, eli tässä tapauksessa elävä kirja. Lähteen vaikuttavuuteen vaikuttaa tutkimuksen mukaan kaksi perustyyppiä: lähteen uskottavuus sekä sen vetovoima. Uskottavuuteen vaikuttavat niin asiantuntemus kuin luotettavuuskin. Elävässä kirjastossa kirjoja toimivat aidot ihmiset, oman alansa asiantuntijat. Ei kukaan voisi tietää, miltä tuntuu olla esimerkiksi entinen huumeidenkäyttäjä tai henkilö, jolla on ms-tauti, paremmin kuin aito ihminen itse. Tämän vuoksi lähteet ovat uskottavia ja asenteiden muuttuminen mahdollista. Lähteen uskottavuuteen vaikuttaa myös se, missä määrin henkilö on kiinnostunut kyseisestä aiheesta (mts. 109). Elävässä kirjastossa lainaaja voi itse päättää oman mielenkiintonsa mukaan, minkä kirjan haluaa lainata. Näin luki-

ja on luultavasti jo valmiiksi kiinnostunut aiheesta ja vastaanottavainen elävän kirjan viestille.

Toisaalta Erwin kirjoittaa (2001, 109), että kun henkilöllä on suhteellisen vähän kiinnostusta kyseessä olevaan asiaan, lähteen uskottavuuden merkitys on suurin. Toisin sanoen, kun vastaanottaja hyväksyy lähteen näkemyksen sitä juuri pohtimatta, on vaikutus suuri. Jos taas lähteen sanomalla on merkitystä vastaanottajalle tai hänellä on aikaisempaa tietoa asiasta, hän ei saata olla niin avoin viestille. Lähteen uskottavuuteen vaikuttaa sitä kohtaan tunnettu luottamus. Tämä luottamus on suurin silloin, kun vaikuttaa siltä, että väite tai viesti on sellainen, että lähde ei hyödy siitä. Elävässä kirjastossa kirjat ovat mukana vapaaehtoisesti, jolloin he eivät saa esimerkiksi rahapalkkaa mukanaolostaan. Tällöin heidän tulee oikeasti uskoa asiaansa ja he ovat myös luotettavia. Oman edun tavoittelu ei onnistu Elävässä kirjastossa.

”Jutut ovat todellisia.” (Poika 17 vuotta)

Viestijän viehättävyyden tai vetovoiman vaikutuksen on todettu olevan merkittävä tekijä suostutteluprosessissa. Viehättävyys jakautuu kahteen eri osioon: viestijän fyysiseen vetovoimaan sekä miellyttävyyteen. Samanlaisuus vetoaa yleisöön, sillä jos lähettäjää pidetään itsen kaltaisena, kohde on helpommin suostuteltavissa. Tällöin yleensä myös pidetään viestin lähettäjistä. Kun viestin lähettäjä koetaan miellyttäväksi, on suostuttelu yleensä onnistunut. (Erwin 2001, 110 - 111.)

Kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista oli naisia, mikä saattaa osaltaan vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Erwin toteaa (2001, 122), että sukupuolierot vaikuttavat asenteiden muuttamiseen. Hänen mukaansa monissa tutkimuksissa on saatu tulokseksi, että naiset ovat helpommin suostuteltavissa kuin miehet. Siitä mistä tämä johtuu, on esitetty monia mielipiteitä. Naisten verbaalisuudella on esitetty olevan osuutta siihen, että naiset olisivat vastaanottavaisempia viestille. Toisaalta sukupuolierot saattavat myös olla osittain tutkimusmenetelmien tulosta, sillä sukupuolieroja kartoittavissa tutkimuksissa oli käytetty sellaisia aiheita, jotka saattoivat kiinnostaa enemmän miehiä kuin naisia ja miehet tiesivät aiheista ehkä etukäteen enemmän kuin naiset. Näin miehet olivat ehkä herkempiä puolustamaan omia näkemyksiään sen sijaan, että olisivat taipuneet viestille. Sukupuolieroista ei siis ole esitetty kiistattomia todisteita.

Sukupuolen lisäksi tuloksiin saattavat vaikuttaa kyselyyn vastanneiden alkuperäiset asenteet. Jos alkuperäinen asenne on liian kaukana viestin sisällöstä, todennäköisyys hyväksyä viesti on melko pieni. Tällöin viesti on osunut alueelle, jota kutsutaan hylkäysväliksi. Jos taas suostuttelu osuu kohteen hyväksymisvälille, viesti saatetaan hyväksyä. On todennäköistä, että vastaanottaja hyväksyy sellaiset asenteet, jotka ovat hänelle yhdentekeviä. Sitä vastoin, jos vastaanottajan omat asenteet ovat hänelle itselleen tärkeitä ja voimakkaita, hänen niin sanottu hylkäysvälinsä on luultavasti suurempi. Lisäksi voi käydä niin, että jos suostuttelu ei onnistu, viestin vastaanottaja voi kokea viestin alkuperäistä vastenmielisemmäksi, kun ero omaan asenteeseen korostuu. (Erwin 2001, 121 - 122.)

Asennemittarin tuloksiin ovat saattaneet vaikuttaa myös lainaajien alkuperäiset asenteet.

”Ei mulla oikeastaan ollut mitään ennakkoluuloja, halusin vain jutella samanhenkisen kanssa.” (Tyttö 17 vuotta)

Jos henkilö kokee, ettei hänellä ole ollut ennakkoluuloja, elävän kirjan lainaaminen ei välttämättä ole ollut sellainen kokemus, joka olisi muuttanut asenteita. Joten sen selvittämiseksi, kuinka paljon Elävä kirjasto muuttaa asenteita vai muuttaako, tulisi ennen elävän kirjan lainaamista selvittää lainaajan ennako-odotukset ja asenteet. Lainauksen jälkeen tilannetta voisi verrata entiseen.

4.5 Lukijoiden lainauksen jälkeiset ajatukset

Kun elävien kirjojen lukijoilta kysyttiin, mitä he jäivät miettimään lainauksen tai lainausten jälkeen, suurin ryhmä muodostui sellaisista vastaajista (5 vastaajaa), jotka olisivat halunneet lainata vielä yhden tai useamman kirjan lisää. Muuten vastaajat olivat jääneet pohtimaan hyvin erilaisia vastauksia, mutta joitain samoja asioita nousi vastauksista esille. Tähän kohtaan oli vastannut 36 lukijaa. 31 oli jättänyt kohdan tyhjäksi. Vastanneista viisi kirjoitti, ettei ollut jäänyt miettimään mitään.

Viisi vastaajaa olisi siis halunnut lainata lisää eläviä kirjoja, minkä tulkitsen hyväksi merkiksi. Lainajille oli selvästi jäänyt hyvä kokemus lainaamisesta, ja he olisivat halunneet keskustella useammankin kirjan kanssa. Aika kuitenkin oli rajallinen, joten

kovin monen kirjan kanssa ei lainaajalle jäänyt mahdollisuutta keskustella. Suurin osa kyselyyn vastanneista eli 34 lukijaa olikin lainannut vain yhden kirjan. Kaksi kirjaa oli lainannut 15 lukijaa ja kolme kirjaa oli ehtinyt lainata 14 lukijaa.

Neljässä vastauksessa nostettiin esille se, että vaikka ihmiset saattaisivat näyttää erilaisilta, pohjimmiltaan olemme kuitenkin samanlaisia. Esimerkkinä eräs vastaus:

”Vaikka ollaan erilaisia, silti löytyy aina jotain yhteistä.” (Nainen 23 vuotta)

Seuraavia asioita oli kutakin jäänyt miettimään kolme vastaajaa (n=36): elämää yleensä, elämän sattumanvaraisuutta sekä sitä, että lainaus oli ollut hyödyllinen. Alla oleva lukija jäi pohtimaan elämän sattumanvaraisuutta:

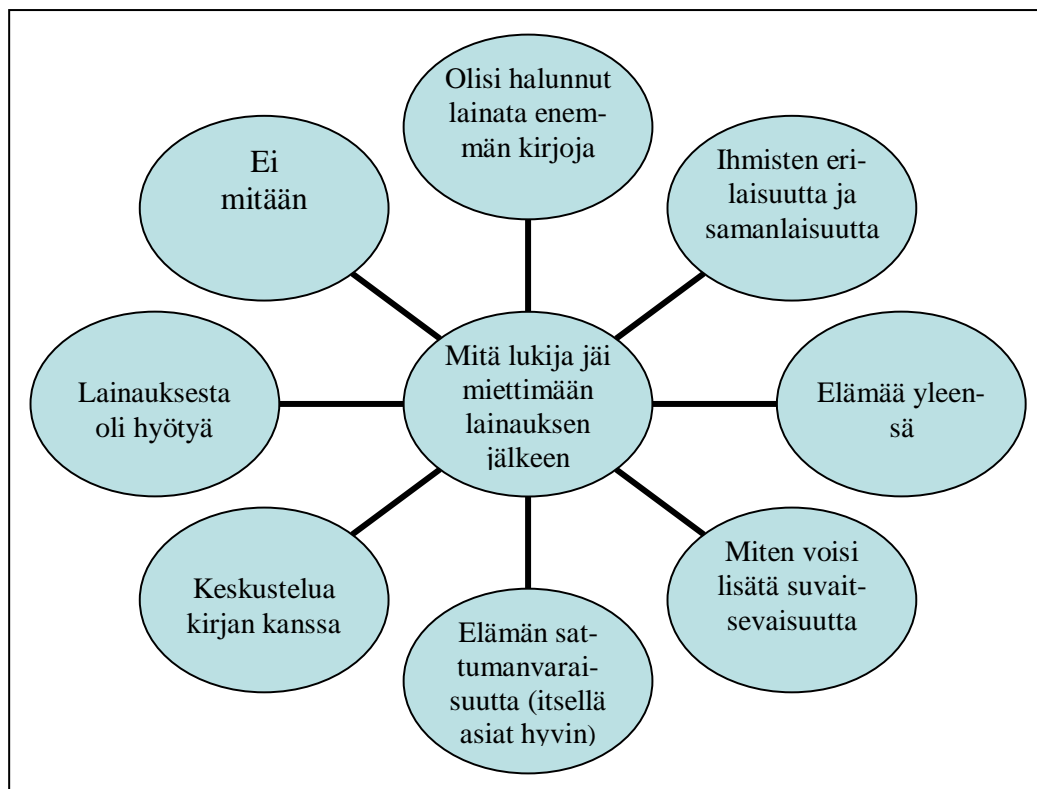
”Millaista elämä olisi jos... miten pienestä kaikki on kiinni.” (Poika 17 vuotta)

Kirjan kanssa käytyä keskustelua oli jäänyt miettimään kaksi lukijaa. Samoin kaksi vastaajaa mainitsi suvaitsevaisuuden tärkeyden tai lisäämisen. Loput vastaukset olivat yksittäisiä, jotka eivät oikeastaan sopineet mihinkään ryhmään, muun muassa seuraavanlaisia ajatuksia esitettiin:

”Miksi jotkut urpot haukkuvat muita.” (Mies 20 vuotta)

”Miksi en ole kuullut tästä aikaisemmin.” (Poika 17 vuotta)

”Kavereitani, joilla menee huonosti.” (Tyttö 17 vuotta)

KUVIO 4. Lukijoiden mietteet lainauksen jälkeen. Kahdeksan suurinta vastausluokkaa. (n=36)

5 ELÄVIEN KIRJOJEN JA JÄRJESTÄJIEN PALAUTTEET

Palautekyselyyn vastanneita kirjoja oli 14 kappaletta, eli kaikki kirjat täyttivät lomakkeen. Yksi palautelomake täytettiin englanniksi kirjan erikielisyyden vuoksi. Vastaukset on käännetty suomeksi. Kirjat olivat yleisesti tyytyväisiä järjestelyihin sekä järjestäjien antamaan tukeen, kirjana oloon, lukijoiden kiinnostukseen sekä työaikaan, joka oli viisi tuntia. Nämä kysymykset oli tarkoitettu lähinnä lämmittelykysymyksiksi, eikä käsittele niitä tässä yhteydessä tämän enempää. Seuraavaksi käsittelemme siis kirjojen vastauksia, ja kysymykset löytyvät alkuperäisessä muodossaan liitteestä 2. Lisäksi käsittelemme järjestäjien palautetta koko prosessista, ja siinä pohditaan muun muassa sitä, voisiko ensi kerralla tehdä jotain toisin.

5.1 Lainauksen hyöty kirjoille

”Miten itse hyödyit siitä, että kirjaasi lainattiin? Mitä uutta opit?” Näihin kysymyksiin kirjoista oli vastannut kolmetoista neljästätoista (n=13). Lainauksesta koetut hyödyt tai oppimiset voidaan jakaa eri ryhmiin: erilaisten ihmisten kohtaaminen, oppiminen itsestä ja muista, uudet näkökulmat, väärinkäsityksiin törmääminen sekä ennakkoluulojen vähyden huomaaminen.

Kirjat kokivat, että suurin hyöty tai oppiminen saatiin erilaisten ihmisten kohtaamisesta (5 kpl). Mielestäni erilaisten ihmisten kohtaaminen on koko Elävän kirjaston idea, ja oli hienoa huomata, että kirjat kokivat sen olevan antoisaa.

” *[Opin] tuntemaan toisia ihmisiä joita en ollut tavannut.* ” (Kirja 9)

Neljä kirjaa vastasi, että oppi lisää niin itsestään kuin muistakin ihmisistä. Elävälle kirjalle voi olla haasteena se, jos ei olekaan niin hyvä itsetuntemus kuin on ajatellut. Lainaajien kysellessä kiperiä kysymyksiä kirjan tulee olla sinut itsensä kanssa, jotta voi vastata kysymyksiin. Kirjan tehtävä on vaativa, hänen tulee olla valmistautunut olemaan avoin vieraiden ihmisten edessä. Lukijoiden esittämät kysymykset olivat selvästi panneet kirjat pohtimaan myös itseään, mikä on mielestäni hienoa huomata.

Kaksi kirjaa oli olettanut, että he törmäisivät ennakkoluuloihin. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Heillä oli ehkä itsellään ennakko-oletus, että ihmiset ovat ennakkoluuloisempia kuin oikeasti ovatkaan.

” Sain huomata ettei olekaan niin paljon ennakkoluuloja. ” (Kirja 10)

Samantapaisen vastauksen oli saanut myös Hautamäki (2008, 29) tutkiessaan Elävää kirjastoa ja kirjojen oppimista: ”Ihmiset eivät välttämättä ole niin syrjiviä kuin olen pelännyt. (Trans-mies)” Lisäksi Hautamäki kirjoittaa (mts. 28), että hänen tutkimassaan Elävässä kirjastossa kirjat tunsivat hyötyneensä kirjana olosta.

Yksi vastanneista kirjoista ei varsinaisesti oppinut uutta, vaan sai uusia näkökulmia katsoa asioita. Yksi kirja puolestaan koki törmänneensä väärinkäsityksiin:

”Olin yllättynyt kuinka syviä väärinkäsityksiä ihmisillä on, eli opin että työmaata riittää. Opin paljon toisilta kirjoilta. ” (Kirja 11)

Hänen mielestään tarvitaan siis vielä työtä, että ymmärtämys erilaisuudesta lisääntyisi.

5.2 Lisääkö Elävä kirjasto ymmärrystä erilaisuudesta?

Kirjoille oli suunnattu kysymys, jolla tutkittiin heidän mielipidettään siitä, lisääkö Elävä kirjasto -menetelmä lukijoiden ymmärrystä erilaisuudesta. Kymmenen neljästätoista vastaajasta oli selkeästi sitä mieltä, että menetelmän avulla voidaan lisätä ihmisten ymmärrystä erilaisuudesta. Elävää kirjastoa pidettiin helposti lähestyttävänä tapana hankkia lisää tietoa ennakkoluulojensa kohteesta. Se on yhden vastaajan mielestä neutraali kohtaamisympäristö, jossa keskustelun avulla voi muuttaa käsityksiään. Toisen elävän kirjan mukaan

”Ehdottomasti kyllä. Omatkin ennakkoluulot karisivat. Tämä on aika ja paikka, jossa kaikki kysymykset ovat sallittuja. ” (Kirja 5)

Elävä kirjasto ei lisää pelkästään lukijoiden ymmärrystä erilaisuudesta, vaan myös kirjoilla on mahdollisuus saada lisää ymmärrystä. Tämä on mielestäni huomioimisen ar-

voinen vastaus, sillä vaikka kirjojen erilaisuuden ymmärtämisen lisääntymistä ei tutkittukaan, kirja huomasi myös omien ennakkoluulojensa vähentyneen.

Vastauksista nousi esiin menetelmän henkilökohtaisuus - Elävässä kirjastossa voi aidosti kohdata oikean ihmisen ja kysyä häneltä mieltä askarruttavia kysymyksiä:

”Kyllä, ihan loistava menetelmä, aito, henkilökohtainen kohtaaminen ja dialogi haastavat oikeasti asenteet.” (Kirja 13)

Loput vastaajista eivät suoranaisesti olleet epäileväisiä, vaan esimerkiksi yksi oli vastannut

” Kyllä ehkä lainaajat saivat vastauksia kysymyksiinsä.” (Kirja 6)

Eli periaatteessa myös tämän vastaajan voi laskea vastanneen myöntävästi. Kukaan vastanneista ei varsinaisesti kyseenalaistanut metodin toimivuutta. Lähimpänä eriävää mielipidettä oli kirja, jonka mielestä riippuu aiheesta, lisäksi Elävä kirjasto erilaisuuden ymmärtämistä. Yksi elävä kirja oli jättänyt vastaamatta tähän kysymykseen. Kirjojen mukaan tämä Elävä kirjasto pääsi siis tavoitteeseensa - enemmistö kirjoista oli sitä mieltä, että tällä menetelmällä on mahdollista lisätä ymmärrystä erilaisuudesta.

5.3 Lukijoiden ajatusten muutos kirjojen mielestä

Kirjojen mielestä (n=12) Elävän kirjaston avulla voidaan saada aikaan muutosta lukijoiden ajatuksissa. Kolme kirjaa kertoi vastauksessaan, että havaitsivat lukijoiden ajatuksissa ymmärryksen lisääntymistä. Samoin kolme kirjaa mainitsi lukijoiden avautuvan, vapautuvan tai rohkaistuvan keskustelun myötä. Puolella vastanneista kirjoista oli siis kokemus, että lukijat ymmärsivät enemmän tai tulivat avoimemmiksi lainauksen ansiosta.

Kahden kirjan mielestä lukijoilta voisi olla hyvä kysyä myöhemmin, miten tapahtuma vaikutti heidän ajatuksiinsa.

”Tuskin välittömästi mitenkään, mutta ehkä avautuneet näkökulmat ja mieleen jääneet kysymykset jäävät tuottamaan muutosta.” (Kirja 13)

Mielestäni tämä on hyvä huomio, sillä oppimista tai ajatusten muuttumista ei välttämättä voi huomata saman tien, vaan miettimisen ja pohdinnan jälkeen. Kuten Aittola (1998, 64) artikkelissaan kirjoittaa: ”Kaikilla elämäkokemuksilla on mahdollisuus tulla merkityksellisiksi oppimiskokemuksiksi, mutta se edellyttää näiden kokemusten tietoista huomioimista ja reflektointia.” Jotta oppimista, ajatusten muutosta, voisi mitata, mittaus täytyisi tehdä vasta sen jälkeen, kun lukijat ovat saaneet rauhassa reflektoida eli pohtia omaa oppimistaan. Lomakkeet kuitenkin täytettiin heti lainauksen tai lainauksien jälkeen. Voisi kritisoida siis sitä, ovatko lukijat saaneet ajatuksensa heti siihen järjestykseen, että palautteesta saadaan oikeaa tietoa heidän ajatuksistaan. Myöhemmin kysyttäessä lukijoiden ajatukset olisivat mahdollisesti selkeytyneet ja jäsentyneet. He saattaisivat voida pohtia objektiivisemmin omaa oppimistaan tai ajatustensa muutosta, jos sitä kysyttäisiin vasta esimerkiksi viikon tai parin päästä.

Muiden kirjojen vastaukset erosivat edellisistä ryhmistä sen verran, että käsittelen ne tässä seuraavaksi yksitellen.

Kirja 1 ei havainnut lukijoiden ajatuksissa muutosta lainauksen yhteydessä:

”En onnistunut havaitsemaan sitä.” (Kirja 1)

Eräs kirja luonnehti lukijoiden ajatusten muutosta seuraavasti:

”Uskon, että mieleen jäi ja sainkin vastauksen että ”varmasti jäi”.” (Kirja 2)

Kyseinen kirja koki siis tehneensä vaikutuksen lukijoihin.

”He olivat kiinnostuneita keskustelun ajan ja toivottivat minulle hyviä jatkoja.” (Kirja 12)

”He olivat tyytyväisiä saadessaan lisää tietoa ja tutustumaan aiheeseen.” (Kirja 10)

Hautamäen tutkimuksen mukaan (2008, 28) Elävän kirjaston kirjojen mielestä lainaajat hyötyivät jollakin tapaa kirjan lainaamisesta. Suurin osa kirjoista uskoi myös, että lainaajat oppivat jotain lainaamisen yhteydessä. Myös hänen mukaansa siis lainaajat oppivat jotain uutta lainauksesta, eli voi sanoa lukijoiden ajatusten hieman muuttuneen lainauksen myötä.

5.4 Järjestäjien arviointia projektista sekä kehittämisajatuksia

Järjestäjien arviointi Elävän kirjaston suunnittelusta ja toteutumisesta on tärkeä, sillä tästä kerrasta voidaan ottaa oppia seuraavia varten. Järjestäjät, eli ensimmäisen vuoden yhteisöpedagogiopiskelijat, näkivät projektissa niin hyviä puolia kuin kehittämis-kohteitakin. Elävän kirjaston suunnittelussa ja toteuttamisessa opittiin samalla myös projektityöskentelyä sekä tapahtuman tuottamista. Seuraavaksi käyn läpi järjestäjien palautekeskustelun tuloksia. Palautekeskustelussa teemoina olivat yleinen arviointi tapahtumasta, mikä projektissa oli hyvää ja mitä jäi kehitettäväksi, mitä uutta opittiin ja mitä voisi tehdä seuraavalla kerralla toisin. Vaikka itse toimin myös järjestäjänä, en tuonut palautekeskustelussa omia mielipiteitäni esille, vaan annoin muiden järjestäjien olla äänessä. Näin pyrin olemaan vaikuttamatta palautekeskustelun suuntaan ja tuloksiin.

Järjestäjien mukaan hyvää projektissa oli tavoitteeseen pääsy. Tapahtuma oli positiivinen yllätys. Järjestävä porukka koettiin hyväksi ja innostuneeksi. Järjestäjät kokivat, että tapahtuma oli onnistunut huomioon ottaen aikataulun. Itse Elävässä kirjastossa salin järjestelyjä pidettiin hyvinä (erilliset pöydät ja tuolit keskusteluja varten eri puolilla kirjaston isoa salia) ja aikataulut pitivät hyvin. Kirjaston kanssa tehty yhteistyö koettiin onnistuneeksi. Kaikki kirjat lainattiin, mikä oli hyvä asia. Lisäksi järjestäjien mielestä tapahtumaan osallistui sopivasti ihmisiä ja kohderyhmä oli onnistuneesti valittu.

Järjestäjät löysivät suunnittelusta ja toteuttamisesta myös kehitettävää. Markkinointiin tulisi panostaa enemmän: isompi juliste ja aiemmin yleisön nähtäville. Lisäksi Elävää kirjastoa voisi mennä esittelemään kouluille henkilökohtaisesti (tällä kertaa etsimme koululaisryhmiä sähköpostin välityksellä). Järjestäjien mielestä kirjastonhoitajien ja kirjojen tutustuminen etukäteen ei onnistunut eikä kirjojen oikeiden nimien oppiminen onnistunut.

Kehittämiskohteeksi mainittiin myös koulujen etukäteisvalmistelut sekä oppilaiden perehdytys. Opettajien tuli olla aktiivisia tiedonhankkijoita Elävästä kirjastosta. Markkinoinnin ulkoistaminen ei ollut hyvä idea järjestäjien mukaan. Järjestäjät kokivat suunnitelmien muuttumisen matkan varrella hankalaksi, ja kirjojen samoin kuin lukijoiden tulo tuntui epävarmalta. Kirjat tulivat myöhässä Elävään kirjastoon, jolloin ei

ollut tarpeeksi aikaa perehdyttää heitä hyvin. Järjestäjät pohtivat sitä, miten saataisiin ennakkoluuloinen henkilö lainaamaan elävä kirja.

Yleisesti projektista järjestäjät löysivät kehitettävää muun muassa siinä, että Allianssin koulutus olisi ollut hyvä järjestää aiemmin. Kirjastonhoitajien olisi ollut hyvä jakaa vastuut paremmin ja selkeämmin. Kirjastonhoitajien työn helpottamiseksi olisi ollut hyvä myös merkitä selkeämmin, millä kirjalla oli mikäkin otsikko. Päivän aluksi lainaajia riitti jonoksi asti, mikä aiheutti ”häslinkiä” ja hermojen kiristymistä. Järjestäjiä jäi kiinnostamaan, mitä kirjat puhuivat lainaajien kanssa.

Palautekeskustelussa pohdittiin, mitä uutta järjestäjät oppivat projektin aikana. Järjestäjät saivat käytännön kokemusta tapahtuman järjestämisestä alusta loppuun saakka. Käytännön kokemusta saatiin myös projektista, teorian ja käytännön yhdistämisestä. Uutta opittiin erilaisten ihmisten kanssa toimimisesta, muun muassa sokean. Järjestäjät kokivat oppineensa kunnioitusta erilaisia ihmisiä kohtaan. Lisäksi opittiin huomiomaan kirjoja tasapuolisesti.

Ensi kerralla Elävää kirjastoa järjestettäessä pohdittaisiin selkeämmin järjestäjien työnjako. Ne tulisi jakaa tasaisemmin ja miettiä tarkemmin. Lisäksi haluttiin enemmän yhteistä aikaa projektiryhmän ja päällikön kesken.

Kirjoilta saatiin arvokkaita neuvoja seuraavaa kertaa varten, muun muassa seuraavallaisia:

”Ottakaa mallia tästä kerrasta! Mahdollisimman paljon kirjoja - varsinkin paikkakunnan ”ongelmapesäkkeistä” - missä on ongelmia.” (Kirja 3)

”Sermit tms. olisivat olleet hyvät. Rauhallisempia paikkoja enemmän. Ihmiset eivät uskalla välttämättä kysellä tommoisissa yleisissä tiloissa.” (Kirja 8)

”Ehkä hiukan pienemmät lainaajaryhmät, hiukan lyhyemmät laina-ajat, vapaaehtoisuuteen perustuva lainaaminen.” (Kirja 13)

5.5 Kritiikkiä lomakkeista ja muusta

Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry:n suunnittelusihteerin mukaan lukijoiden palautelomakkeisiin tulisi lisätä lisää vastausvaihtoehtoja sukupuolen kyselyyn. Jotkut voivat kokea rajoittavaksi sen, että sukupuoleksi on valittavissa vain mies tai nainen. Vaihtoehtoihin pitäisi lisätä valittavaksi myös ”muu”. (Rentola 2010.) Olen itse samaa mieltä, varsinkin kun Elävän kirjaston luonteeseen kuuluu, että kaikki saavat olla omia itseään.

Emme onnistuneet kovin hyvin koululuokkien ja opettajien valmentamisessa Elävän kirjaston ideaan - siihen, että lainaaminen on vapaaehtoista ja jos joku ei halua lainata elävää kirjaa, hänen ei tarvitse. Ilmeisesti oppilaiden oli pakko valita joku kirja, mikä ei lisää lainaajan motivaatiota keskustella kirjan kanssa. On lisäksi mahdollista, että tämän Elävän kirjaston kirjaluettelo ei ollut sellainen, että se olisi kiinnostanut aivan kaikkia lainaajia. Monipuolisempi kirjaluettelo olisi ehkä saanut oppilaat lainaamaan halukkaammin. Lisäksi kirjaluettelo saattaa vaikuttaa lukijoiden vastauksiin. Lainajan tulisi olla kiinnostunut kirjasta ainakin hieman, jotta vuoropuhelu ja ajatustenvaihto onnistuisivat. Muutamia kirjat huomasivat tämän:

”Puolipakolla lainaajiksi tuodut koululaiset eivät ehkä olleet kaikkein kiinnostuneimpia asiasta.” (Kirja 13)

”[Haastavinta oli] nuorien henkilöiden mielenkiinnon pitäminen.” (Kirja 3)

”Täytyy perustua vapaaehtoisuudelle - siis lainaajan toimesta. ”Opettaja pakotti” kysyy/tulemaan/valittiin kirja ”hatusta”.” (Kirja 11)

Seuraavalla kerralla, jos lainaajiksi kutsutaan koululuokkia, heidät täytyisi myös perehdyttää tarpeeksi hyvin Elävä kirjasto -menetelmään ja painottaa lainaamisen vapaaehtoisuutta. Jos lainaaja oli vastahakoinen keskustelemaan kirjan kanssa, Elävän kirjaston tavoite ei ehkä toteutunut ainakaan näiden henkilöiden osalta. Jos lainaaja ei itse vapaaehtoisesti halua keskustella, myös vuoropuhelun vaikutus saattaa jäädä pieneksi tai olemattomaksi. Olisi mielenkiintoista tietää, mitä tällaiset lukijat vastasivat palautelomakkeeseen.

Kirjojen palautelomakkeita läpikäydessäni mietin, olisiko lomakkeisiin pitänyt kysyä kunkin kirjan otsikko, nyt palautteista ei tiedä, mikä kirja on vastannut mitään. Toi-

saalta vastaukset ovat ainakin anonyymejä, vastauksista ei voi päätellä, kuka kirja sen olisi kirjoittanut. Ainakin yhdessä aiemmassa tutkimuksessa kirjojen vastaukset on nimetty kirjaotsikon mukaan (ks. Hautamäki 2008). Kirjojen palautelomakkeisiin olisi vielä voinut miettiä lisää joitakin tutkimuksen kannalta olennaisia kysymyksiä, nyt kirjojen palautteet jäivät ehkä hieman vajavaisiksi.

Kutsumiemme luokkien avulla varmistimme, että lainaajia tulisi olemaan ainakin jonkin verran. Ilman heitä paikalle ei olisi tullut kovin paljon lainaajia. Koska tapahtumaa ei järjestetty minkään suuremman tapahtuman yhteydessä, oli hyvä olla varma siitä, että kirjat pääsevät lainattaviksi. Koska emme panostaneet markkinointiin kovin paljon, osallistuneet luokat olivat korvaamattomia.

”Ilman koululuokkia olisi ollut vähän osallistujia (lainaajia).” (Kirja 11)

6 LOPUKSI

Yhteenvedona tämän Elävän kirjaston tutkimisen pohjalta voi sanoa, että sen vaikutukset ovat positiivisia. Elävä kirjasto on hyvä menetelmä erilaisuuden ymmärtämisen lisäämiseen, se koetaan paikkana, jossa kaikki kysymykset ovat sallittuja. Mikkelin Elävä kirjasto saavutti sille asetetut tavoitteet, sillä yli kaksi kolmannesta vastanneista lukijoista oli sitä mieltä, että menetelmä lisää ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta erilaisia ihmisiä kohtaan. Elävä kirjasto näyttäisi olevan myös hyvä tapa tiedon lisäämiseen ja oppimiseen vuoropuhelun avulla. Kun erilaisista ihmisistä saadaan lisää tietoa, myös heidän ymmärtämisensä luultavasti lisääntyy.

Vaikka tästä tutkimuksesta saadut tulokset olivatkin pääsääntöisesti positiivisia, erilaisuuden ymmärtämisen lisäämiseksi tulee vielä tehdä paljon työtä. Suomessa koetaan olevan vielä paljon syrjintää erilaisia ihmisiä kohtaan. Kun jo nuoret saavat kohdata erilaisia ihmisiä ja huomata, että ehkä erilaiset ihmiset eivät olekaan niin erilaisia, asenteiden muutos on mahdollinen. Elävä kirjasto ei ole ainut menetelmä tähän tarkoitukseen, mutta näyttäisi siltä, että sen avulla saadaan asenteisiin jonkinlaista positiivista vaikutusta aikaan. Tämän lisäksi tarvitaan varmasti paljon muutakin kasvatustyötä yhdenvertaisuuden lisääntymiseksi. Tämän päivän Suomessa on tärkeää osata kohdata ja kunnioittaa erilaisia ihmisiä, sillä yhteiskunta muuttuu ja vapautuu koko ajan, ja ihmisiä tulee osata kohdella yhdenvertaisesti. Loppujen lopuksi kaikki ihmiset ovat erilaisia kuin itse, joten kaikki muut tulisi kohdata kunnioittavasti.

Elävää kirjastoa on jo tutkittu jonkin verran, mutta koska menetelmä on vielä niin uusi, kovin kattavia tutkimuksia ei voi sanoa vielä olevan ainakaan Suomessa. Tehdessäni tutkimusta ja kirjoitustyötä minulle tuli mieleen aiheita, joita ei ehkä vielä ole Elävän kirjaston kohdalla tutkittu kovin paljon. Jatkotutkimusaiheena voisi esimerkiksi olla tutkimus siitä, kenelle Elävä kirjasto -menetelmä ei sovi. Millaiset ihmiset hyötyvät ja millaiset taas eivät hyödy Elävästä kirjastosta? Onko olemassa jonkinlainen profiili sellaisille ihmisille, joiden ymmärtämystä erilaisuudesta Elävä kirjasto ei lisää? Keille menetelmä ei sovi?

Lisäksi voisi seuraavaksi miettiä, kuinka sellaiset ihmiset saataisiin lainaamaan elävä kirja, joilla on paljon tai jonkin verran ennakkoluuloja erilaisia ihmisiä kohtaan? Elävässä kirjastossa lainaamisen tulisi olla vapaaehtoista, sillä muuten koko lainauksen

idea menettää merkityksensä. Jotkin lainaajat vastasivat, etteivät kokeneet olevansa ennakkoluuloisia ennen lainaamistaan. Kotamäki ja Oinonenkin (2009, 52) toteavat, että ihmiset, jotka ovat avarakatseisia, etsivät lisää mahdollisuuksia kohtaamisiin, ja henkilöt, joilla saattaa olla ennakkoluuloja, eivät edes osallistu Elävän kirjaston toimintaan. Kuinka ennakkoluuloiset saataisiin lainaamaan? Onko Elävä kirjasto oikea menetelmä sellaisille, joilla on ennakkoluuloja tai negatiivisia asenteita erilaisuutta kohtaan? Koska lainaaminen on vapaaehtoista, miten tällainen henkilö sitten saadaan keskustelemaan ennakkoluuloistaan, jos hän ei sitä itse halua? Miten Elävä kirjasto tavoittaisi myös sellaiset ihmiset, joita se oikeastaan toivoo tavoittavansa?

Kirjoittaessani kokemuksellisesta oppimisesta ja Elävästä kirjastosta mietin, olisiko tästä tutkimuksesta saatu erilaista tietoa, jos palautteet olisi kerätty eri tavalla. Jos lukijat olisivat saaneet ensin rauhassa pohtia Elävän kirjaston jälkeen oppimaansa, he olisivat jonkin ajan kuluttua reflektoineet ohjatusti oppimaansa ja palautteet olisi kerätty vasta tämän jälkeen, olisivatko vastaukset eronneet tämän tutkimuksen vastauksista? Nyt palautteet kerättiin siis heti lainauksen jälkeen.

Mielenkiintoista olisi tutkia myös, esimerkiksi tämän tutkimuksen materiaalista, eroavatko naisten ja miesten vastaukset jotenkin toisistaan. Asenteiden muuttamisessa naiset ovat aiempien tutkimusten mukaan ehkä helpommin suostuteltavia kuin miehet. Vaikuttaako tämä sukupuoliero Elävän kirjaston toimimiseen? Onko tämä ero edes olemassa? Kokevatko miehet Elävän kirjaston eri tavalla kuin naiset?

Valmistuvana yhteisöpedagogina olen sitä mieltä, että Elävä kirjasto on hyvä menetelmä erilaisuuden ymmärtämisen lisäämiseen ja näkisin, että se voisi olla kiinteä osa koulutustamme. Sen voisi järjestää vuosittain esimerkiksi projektiopintojen yhteydessä. Menetelmän hallinta ja sen järjestämisen tuomat kokemukset voisivat olla yhteisöpedagogeille hyödyllisiä.

Aivan lopuksi vielä pari iloista kommenttia Mikkelin Elävästä kirjastosta:

”AIVAN TODELLA LOISTO PÄIVÄ!!” (Kirja 3)

”<3” (Mies 20 vuotta)

LÄHTEET

Aaltonen, Milla, Joronen, Mikko & Villa, Susan 2009. Syrjintä Suomessa 2008. Ihmisoikeusliitto. PDF-dokumentti. http://www.ihmisoikeusliitto.fi/images/pdf_files/syrjinta_2008.pdf. Päivitetty 16.3.2009. Luettu 24.9.2010.

Abergel, Ronni, Rothmund, Antje, Titley, Gavan & Wootsch, Péter 2005. Elävä kirjasto. Järjestäjän käsikirja. Kööpenhamina: Pohjoismainen ministerineuvosto. PDF-dokumentti.

<http://www.keks.fi/elavakirjasto/jarjestaminenjamateriaalit/ohjeetjamateriaalit/Attachment00091026/EI%C3%A4v%C3%A4%20kirjasto%20J%C3%A4rjest%C3%A4j%C3%A4n%20k%C3%A4sikirja%20suomi.pdf>. Päivitetty 19.10.2005. Luettu 19.1.2010.

Aittola, Tapio 1998. Aikuisten oppiminen arkielämän ympäristöissä. Teoksessa Sallila, Pekka & Vaherva, Tapio (toim.) 1998. Arkipäivän oppiminen. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 59 - 89.

Alasaari, Kirsi 2006. Elävät kirjat kylässä. Nuorisotyö 60 vuotta 4. PDF-dokumentti. http://www.alli.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=2542. Päivitetty 26.6.2006. Luettu 19.1.2010.

Eurobarometri 2009. Syrjintä EU:ssa 2009. Eurobarometri 71.2 Suomen tulokset. PDF-dokumentti.

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_317_fact_fi_fi1.pdf. Luettu 24.9.2010. Päivitetty 5.11.2009.

Erwin, Phil 2001. Asenteet ja niihin vaikuttaminen. Helsinki: WSOY.

Halonen, Tarja 2010. Tasavallan presidentti Tarja Halosen tervehdys Suomen YK-liiton kulttuurien lähentymisen teemavuoden artikkelikokoelmaan. Teoksessa Suomen YK-liitto 2010. Kaiken maailman kohtaamisia. Artikkelikokoelma. PDF-dokumentti. http://www.ykliitto.fi/files/YK-Liitto_Kaiken_maailman_kohtaamisia.pdf. Luettu 24.9.2010. Päivitetty 29.4.2010.

Hautamäki, Sanna 2008. Elävä kirjasto Reaktorissa - Elävä kirjasto nuorisotyön toiminnalliseksi menetelmäksi?. Mikkelin Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. <https://ap.mikkeli.amk.fi/sis-e-opinnayte/opinn200874171.pdf>. Luettu 12.10.2010. Päivitetty 15.5.2008.

Helve, Helena 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Human library 2010. The History of the Human Library. WWW-dokumentti. <http://human-library.org/the-history.html>. Ei päivitystietoa. Luettu 19.1.2010.

Ihalainen, Pasi 2003. Suvaitsevaisuus-käsitteen merkitysten muutos länsieurooppalaisessa julkisessa keskustelussa Nantes'in ediktin peruutuksesta (1685) ranskalaiseen valistukseen. Teoksessa Eilola, Jari (toim.) 2003. Sietämättömät ja täydellinen maail-

ma. Kirjoituksia suvaitsemattomuudesta. Jyväskylän Historiallinen Arkisto vol. 6, 159 - 200.

Kokemuksellinen oppiminen 2006. Kuopion yliopisto. WWW-dokumentti. <http://www.uku.fi/avoin/hoitodida/oppinake.html#Kokemuksellinen>. Päivitetty 22.11.2006. Luettu 24.9.2010.

Korpi, Mika 2006. Kohtaa ennakkoluulosi Elävässä kirjastossa. Koulutuskeskus Salpaus. Opinnäytetyö. Word-dokumentti. http://www.alli.fi/sivu.php?artikkeli_id=1855. Luettu 18.1.2010. Ei päivitystietoa.

Koskinen, Matti 2009. A gentle storm. SixDegrees 6/2009. 10 - 11.

Kotamäki, Anu & Oinonen, Jenny 2009. Readers' perceptions of the encounter with an ethnic minority group member in living library setting. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. PDF-tiedosto. http://www.keks.fi/elavakirjasto/taustaa/opinnyteoinonenkotamaki/Attachment00090242/Kotamaki_Oinonen_opinn%C3%A4yte%202009.pdf Luettu 11.10.2010. Ei päivitystietoa.

Kumpulainen, Marja (toim.) 2009. Elävän kirjaston materiaalipaketti järjestäjälle. Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry. WWW-dokumentti. <http://www.keks.fi/elavakirjasto/jarjestaminenjamateriaalit/ohjeetjamateriaalit>. Päivitetty 26.2.2010. Luettu 17.9.2010

Kysy mitä vaan! 2008. WWW-dokumentti. http://www.vuoropuhelu.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=144&Itemid=188. Päivitetty 7.10.2008. Luettu 18.1.2010.

Kärkkäinen, Antti & Punkka, Jonna 2010. Monikulttuurisuuden sopeuttaminen Espoon mielenterveysyhdistys EMY Ry:n toimintaan Elävä kirjasto -menetelmän avulla. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. WWW-dokumentti. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/16535/karkkainen_punkka.doc?sequence=1. Luettu 11.10.2010. Ei päivitystietoa.

Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli 2003. Miksi erilaisuus? Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.). Erilaisuus. Tampere: Vastapaino.

Myllyniemi, Sami 2005. Nuorisobarometri 2005. Teoksessa Wilska, Terhi-Anna (toim.) 2005. Erilaiset ja samanlaiset. Nuorisobarometri 2005. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 31. Helsinki: Opetusministeriö, 12 - 64.

Puohiniemi, Martti 2002. Arvot, asenteet ja ajankuva. Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkintaan. Limor kustannus.

Rentola, Asta 2010. Sähköpostikeskustelu 7.9. - 15.9.2010. Suunnittelusihteeri. Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry.

Scheinin, Martin 1998. Yhteiset ihmisoikeutemme. Helsinki: Suomen YK-liitto ry.

Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry. 2000. Kulttuurienvälinen kasvatus. Ideoita, harjoituksia, leikkejä ja roolipelejä. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry.

Suurpää, Leena 2005. Suvaitsevaisuus. Teoksessa Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli. Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino.

Ulkomaalaisopiskelijoita vastaan hyökättiin Mikkelissä. 2009. Länsi-Savo 8.7.2009. WWW-dokumentti. http://www.lansi-savo.fi/scripts/edoris/edoris.dll?tem=lsearchart&search_iddoc=9303964. Luettu 11.10.2010.

Unesco 2010. Kansainvälinen kulttuurien lähentymisen teemavuosi 2010. WWW-dokumentti. <http://www.ykliitto.fi/kulttuuri>. Ei päivitystietoa. Luettu 24.9.2010.

Wahlström, Riitta 1996. Suvaitsevuteen kasvattaminen. Opetus 2000. Helsinki: WSOY.

Wilska, Terhi-Anna (toim.) 2005. Erilaiset ja samanlaiset. Nuorisobarometri 2005. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 31. Helsinki: Opetusministeriö.

Yhdenvertaisuussuunnittelun suositus- ja opastyöryhmä 2010. Yhdenvertaisuussuunnittelun opas. Sisäasiainministeriön julkaisu 10/2010. PDF-dokumentti. <http://yhdenvertaisuus-fibin.directo.fi/@Bin/3726c1c9b3395235f7102991d86ab767/1285315463/application/pdf/141973/Yhdenvertaisuussuunnitteluopas%20suomi.pdf>. Luettu 24.9.2010. Päivitetty 4.5.2010.

Palautelomake

Kiitos, että haluat käyttää aikaasi tämän kyselylomakkeen täyttämiseen ja jakaa kokemuksiasi elävän kirjan lukemisesta. Kommenttiesi pohjalta voimme kehittää Elävää kirjastoa. Palautettasi käytetään myös tutkimusmateriaalina opinnäytetyössä.

Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja nimettöminä!

Sukupuoli: mies nainen

Ikä: _____ vuotta

1. Mistä kuulit Elävästä kirjastosta? Rastita oikea vaihtoehto.

- ohi kävellessäni opettajalta lehdestä internetistä
 muualta, mistä? _____

2. Oletko lukenut Elävän kirjaston kirjoja aikaisemmin?

- En.
 Kyllä. Missä ja milloin? _____

3. Lainasitko kirjan yksin vai kaverin kanssa?

- Lainasin yksin.
 Lainasin ryhmässä/kaverin kanssa. Kuinka monta lainaajaa ryhmässäsi oli? __henkilöä

4. Minkä kirjan / mitä kirjoja lainasit?

_____

Ympyröi alta sopivin vaihtoehto. Perustele myös vastauksesi.

5. Mitä pidit Elävän kirjaston ideasta (suvaitsevaisuuden lisääminen keskustelun avulla)? (1 – en pitänyt lainkaan, 5 – pidin erittäin paljon)

1   2   3   4   5

Miksi? _____

6. Mitä mieltä olit kirjavalikoimasta?

(1 – en pitänyt lainkaan, 5 – pidin erittäin paljon)

1   2   3   4   5

Miksi? _____

KÄÄNNÄ →

7. Mitä uutta opit ajatuksistasi ja asenteistasi lukiessasi Elävän kirjaston kirjaa/kirjoja?

---

8. Kenelle suosittelisit Elävän kirjaston kirjojen lukemista? Miksi?

---

9. Miten Elävä kirjasto vaikutti ajatuksiisi ja asenteisiisi erilaisia ihmisiä kohtaan?

---

10. Elävän kirjaston jälkeen ymmärrykseni ja suvaitsevaisuuteni erilaisia ihmisiä kohtaan.. (ympyröi vastauksesi)

- 1 väheni
- 2 väheni hieman
- 3 ei muuttunut
- 4 lisääntyi hieman
- 5 lisääntyi

11. Mitä jäit miettimään lainauksen jälkeen?

---

12. Muita kommentteja?

Kiitos vastauksistasi ja ajastasi!

Kirjojen palaute

Luethan kysymykset huolellisesti. Palautettasi käytetään opinnäytetyön tutkimusmateriaalina.

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja nimettöminä!

Elävä kirjasto -päivä on nyt ohi. **Miltä nyt tuntuu? Ympyröi vastauksesi.**

Ympyröi parhaiten sopiva vaihtoehto.

1. Millainen oli kokemuksesi kirjana olemisesta? (1 – erittäin huono, 5 – erittäin hyvä)

1   2   3   4   5

2. Minkä vaikutelman sait lukijoittesi kiinnostuksesta?

(1 – he eivät olleet kiinnostuneita, 5 – he olivat kiinnostuneita)

1   2   3   4   5

3. Miten arvioisit kirjaston henkilökunnan (kirjastonhoitajien ja järjestäjien) antamaa tukea? (1 – siitä ei ollut lainkaan apua, 5 – siitä oli erittäin paljon apua)

1   2   3   4   5

4. Miten arvioisit työaikasi kestoa ja sopivuutta?

(1 – ei sopiva, liian pitkä, 5 – erittäin sopiva)

1   2   3   4   5

5. Miten arvioisit lukijoidesi hyötyneen kirjasi lukemisesta?

---

6. Miten itse hyödyit siitä, että kirjaasi luettiin? Mitä uutta opit?

---

7. Mitä kysymyksiä sinulta kysyttiin useimmin?

KÄÄNNÄ →

8. Mikä oli mukavinta kirjan roolissa?

---

9. Entä haastavinta?

---

10. Mitä neuvoja antaisit seuraavaa Elävää kirjastoa ajatellen järjestäjille?

---

11. Lisääkö Elävä kirjasto -menetelmä mielestäsi ymmärrystä erilaisuudesta? Miksi/miksi ei?

---

12. Miten lukijoiden ajatukset muuttuivat keskustelun aikana?

---

13. Muita kommentteja?

KIITOS VASTAUKSISTASI JA TYÖPANOKSESTASI ELÄVÄNÄ KIRJANA!

Vastattuasi palauta lomake järjestäjille.

